

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**HİPERAKTİF ÇOCUKLARIN DAVRANIŞ
BOZUKLUKLARI VE AKADEMİK ÖĞRENMELERİ
İLE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Aslı DAĞCI

İSTANBUL, 2017

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**HİPERAKTİF ÇOCUKLARIN DAVRANIŞ
BOZUKLUKLARI VE AKADEMİK ÖĞRENMELERİ
İLE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Aslı DAĞCI

Öğrenci No:

130790113

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ

İSTANBUL, 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘**Hiperaktif Çocukların Davranış Bozuklukları Ve Akademik Öğrenmeleri İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki**’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 07/03/2017

Aslı DAĞCI

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

07/08/2017

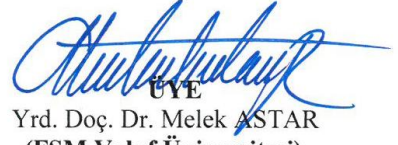
Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim Dalı *Klinik Psikoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **130790113** numaralı **Aslı DAĞCI**'nin "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Hiperaktif Çocukların Davranış Bozuklukları ve Akademik Öğrenmeleri İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 06.09.2016 tarih ve 2016/35 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (50) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Melek ASTAR
(FSM Vakıf Üniversitesi)

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Aslı DAĞCI
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin EBADİ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2017
Alanı : Klinik Psikoloji
Anahtar Kelimeler : DEHB, Sosyal Uyum, Hiperaktivite, Akademik

ÖZ

HİPERAKTİF ÇOCUKLARIN DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI VE AKADEMİK ÖĞRENMELERİ İLE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Bu tez çalışmasında hiperaktif çocukların akademik öğrenmeleri ve sosyal uyumları ile ebeveyn tutumlarının arasındaki ilişki ele alınmıştır. Hiperaktif çocuklar tüm duygularını kontrol edemedikleri hareketleri ile yaşarlar. Mutlu, mutsuz, öfkeli, heyecanlı tüm anlarında içlerinden gelen hareketli olma durumları sergilenir. Bu durumda hiperaktif çocuklara bilgi aktarımı yapmak, onların davranışlarını anlayıp istedikleri şekilde cevaplar verebilmek daha çok titizlik gerekmektedir. Tüm bu durumlar sonucunda böyle bir araştırma ortaya çıkmıştır. Araştırma, anaokulu ve ilkokul a giden hiperaktif çocuklar üzerinde yapılmıştır. Okula gitmeleri, sosyal gelişimlerini daha rahat izleyebilmek için göz önüne alınmıştır.

Araştırma da çeşitli ebeveyn tutumlarının hiperaktif çocukların davranışlarını, tepkilerini, bilgiyi öğrenmelerini, yönergelere karşı tepkilerini nasıl etkiliyor diye bakılmıştır. Sosyal ortamlar da aktif, pasif, çekingen, lider olmak gibi davranışlar çocukların ebeveynlerinin tutumları ile fazlası ile alakalıdır. Anne ve babaların demokratik davranmaları hiperaktif çocukları nasıl etkiliyor, ilgisiz kayıtsız davranmaları nasıl etkiliyor, aşırı ilgili davranmaları, fazla fedakar davranmaları nasıl etkiliyor diye bakılmıştır. Olumlu ve olumsuz birçok sonuç bulunmuştur.

Name and Surname : Aslı DAĞCI
Supervisor : Asssit.Prof. Dr. Hüseyin EBADİ
Degree and Dete : Master, 2017
Major : Clinical Psychology
Key Words : DEHB, Social cohesion, Hyperactivity, Academic

ABSTRACT

RELATIONSHIP BETWEEN BEHAVIORAL DISORDERS AND ACADEMIC LEARNING OF HYPERACTIVE CHILDREN AND PARENTAL ATTITUDES

In this thesis study, the relationship between academic learning and social adaptations of hyperactive children and parental attitudes is discussed. Hyperactive children live with movements they can not control all their emotions. Happiness, unhappiness, angry, excited moments of happiness are exhibited in all moments. In this case, it is necessary to be more careful to transfer information to hyperactive children, to understand their behavior and to respond in the way they want. As a result of all these cases, such research has emerged. The research was conducted on hyperactive children going to kindergarten and primary school. Going to school has been taken into consideration to make social development more comfortable.

The research also looked at how various parental attitudes affect the behavior, reactions, learning of knowledge, and reactions to hyperactive children. Behaviors such as being active, passive, shy, and leader in social environments are related to the attitudes of the parents of the children. How democratic behaviors of parents influenced hyperactive children, how they affect indifferent behaviors, how they behave extreme, how they affect their self-sacrifice. Many positive and negative results were found.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ.....	i
KISALTMALAR	ii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİKKAT EKSİKLİĞİ ve HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

1.1.Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Tanımı ve Tarihçesi.....	3
1.2.Epistemiyoloji	4
1.3.Etiyoloji.....	4
1.3.1.Genetik Faktörler.....	5
1.3.2.Çevresel Faktörler	5
1.4.Klinik Özellikler ve Tanı Kriterleri.....	6
1.4.1.Dikkatsizlik	6
1.4.2.Hiperaktivite	7
1.4.3.İmpulsivite (dürtüsellik)	7
1.5.Eşlik Eden Bozukluklar ve Ayrıcı Tanı	7
1.6.Tedavi.....	8
1.7.DEHB ve Öğrenme - Zeka.....	10
1.8. Ergen ve Yetişkinlerde DEHB	11

İKİNCİ BÖLÜM

EBEVEYN TUTUMLARI

2.1.Aile Kurumu ve Önemi.....	14
2.1.1. Çocuk ve Anne İlişkisi	14
2.1.2. Çocuk ve Baba İlişkisi.....	15
2.2. Tutum	15
2.2.1. Bilişsel Öğe	16

2.2.2. Duygusal Öge	16
2.2.3. Davranışsal Öge	16
2.3. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler.....	17
2.3.1. Ebeveyn Ruhsal Durumu.....	17
2.3.2. Ebeveyn Ekonomik Durumu	17
2.3.3. Ebeveyn Eğitim Durumu	17
2.3.4. Ebeveyn Çalışma Durumu.....	18
2.3.5. Ebeveyn Kendini Yetiştirme Durumu	18
2.3.6. Ebeveyn Arası İlişkiler	18
2.3.7. Kültürel Değerler.....	18
2.3.8. Çocukların Doğum Sırası ve Cinsiyeti	19
2.4. Ebeveyn Tutumları.....	19
2.4.1. Baskıcı Otoriter Tutum.....	19
2.4.2. Gevşek Davranılan Tutum (Çocuk Merkezli Aile)	20
2.4.3. Dengesiz Kararsız Tutum	20
2.4.4. Aşırı Koruyucu Tutum	21
2.4.5. İlgisiz Kayıtsız Tutum	21
2.4.6. Demokratik Tutum	22
2.5. Alan Dizin Çalışmaları.....	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma modeli.....	30
3.2. Evren ve Örneklem	30
3.3. Veri Toplama Araçları	30
3.3.1. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	31
3.3.2. Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği.....	31
3.3.3. WISC-R	32
3.3. İstatistik Veriler.....	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA	46
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	49

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Örneklemin Demografik Verilere Göre Dağılımı.....	35
Tablo 2: Erkeklerde ETÖ ve SDU Ölçeği Alt Boyutları İçin Betimleyici İstatistiksel Tablo.....	36
Tablo 3: ETÖ Alt Boyutlarının Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	36
Tablo 4: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları	37
Tablo 5: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	38
Tablo 6: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları	39
Tablo 7: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	40
Tablo 8: SDU Alt Boyutlarının Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	41
Tablo 9: Wisc Toplam Puanı Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	42
Tablo 10: Wisc Toplam Puanı Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları	42
Tablo 11: Wisc Toplam Puanı Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları.....	42
Tablo 12: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi	43
Tablo 13: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi	44
Tablo 14: Wisc Toplam Puanının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi	45

KISALTMALAR

DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
DIVA	: Diagnostisch Interview Voor ADHD
DSM	: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
MOXO	: Online Dikkat Ölçme Testi
OKB	: Obsesif Kompulsif Bozukluk
WISC-R	: Welcher Intelligence Scale for Children

GİRİŞ

Araştırmanın problemi; hiperaktif çocuk kaygılı çocuk demektir bu yüzden sahip oldukları ebeveyn tutumları onları çok farklı yönlerde etkileyebilir. Davranışları ve akademik öğrenmeleri onlara nasıl davrandığımız ile doğru orantılıdır. Ebeveynler hiperaktif olan çocuklarına gösterdikleri anne baba tutumları ile tamamen onların hayatlarında yol belirleyebilir. Kız, erkek olmaları, nasıl tutum ile yetiştirildikleri onların davranışlarına ve akademik öğrenmelerini etkiler.

Ebeveyn tutumları farklılıklar gösterir. Demoktarik, kuralcı veya kararsız olması çocuğu tamamen etkiler. Ülkemizde ebeveyn tutumları ekonomik ve sosyal sahipliklerden dolayı değişir. Ekonomik durumu normal seviyenin üstünde olan aileler ve seviyenin altında olan aileler sosyal çevrelerinin fazlası ile etkisinde kalıyorlar. Evlilik yapan kişilerin yani anne ve babanın kişisel özellikleri birbirinden farklı olması onların gösterdikleri tutumları aynı derece etkiler. Aynı kararı almamaları, aralarındaki sorunları çocuğa yansıtmaları, bu sorunları çocuk üzerinden çözmeye çalışmaları iki eş arasındaki anlaşmazlıklara yol açar. Bu durumda gösterdikleri tutumları etkiler. Ortak tutum göstermeyen aileler ile gösteren ailelerin çocukları arasında büyük farklar görülmüştür.

Ebeveynin dengesiz ve kararsız bir tutum gösterdiğinde çocuk genel tepkilerinde ne yapacağını bilememe, karar verememe, tepki değişmesi yaşayıp sosyal uyumda zorluk yaşaması ve güven konusunda sorun yaşaması gibi sorunlar yaşayabilir. İlgisiz kayıtsız bir tutum gösteren ailenin çocuğu akademik olarak başarılı da olabilir kayıtsızda kalabilir. Genelde umursamama, tepki amaçlı dikkat etmeme gibi sorunlar yaşayabilir. Otoriter tutum sergileyen ailelerin çocukları davranışsal olarak mutlaka tepki içerisinde olurlar. Sosyal uyum da gösterdikleri tepkiler, fazla sıkılmadan doğan sorunlar gibi etkiler olur.

Araştırmanın amacı; hiperaktif çocukların sahip oldukları ebeveyn tutumları akademik öğrenme ve davranış bozuklukları arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Hiperaktif çocukların akademik öğrenme becerileri ile ilgisiz ve kayıtsız tutum sergileyen ebeveynler arasında bir ilişki var mıdır?
2. Hiperaktif çocukların davranış bozuklukları ile ebeveynlerinin dengesiz, kararsız tutum izlemeleri arasında bir ilişki var mıdır?
3. Hiperaktif çocukların davranış bozuklukları ile ebeveynlerinin otoriter tutum izlemeleri arasında bir ilişki var mıdır?

BİRİNCİ BÖLÜM

DİKKAT EKSİKLİĞİ ve HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU

Bu bölümde dikkat eksikliğinin ve hiperaktivite bozukluğunun tanımı, tarihi, olumlu ve olumsuz etkileyen faktörleri, çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir. Dikkat eksikliği alt başlıkları ve zekanın tanımına da yer verilmiştir.

1.1.Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunun Tanımı ve Tarihçesi

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) son yıllarda tanısı konan ve bireyleri etkileyen hastalıkların başında gelmektedir. Tanım olarak DEHB kendilik kontrolü, planlama, dikkat, dürtüsellik ve organizasyon becerisi gibi konularda zayıflık ve denetimsizlik olarak açıklanmaktadır (DuPaul ve Stoner, 2014). Diğer bir tanıma göre bireyin devamlı dikkat süresinin uzun olmaması ve bunun yanında kontrol edebilmesi çok düşük olmasına bağlı olarak yaşanan huzursuzluk halidir (Öncü ve Şenol, 2002).

DEHB genellikle 3 ile 6 yaş arası dönemde başlamaktadır. Ancak her ne kadar çocukluk çağında başlayan bir bozukluk olsa da yaşam boyu devam edebilen ve onu etkileyebilen bir durumdur. Alan dizin çalışmaları çocukluk çağında başlayan DEHB'nin yetişkinlik çağında %30-70 oranında devam ettiğini göstermektedir. Yapılan boylamsal bir araştırmada DEHB tanısı konmuş bireyler ile 9 yıl aradan sonra yapılan oran %31, 17 yıl sonra yapılan bir çalışmadaki oran ise %8 oranında DEHB tanı kriterlerinde uygunluk görülmüştür (Kiriş ve Karakaş, 2004). Bir başka araştırmada ise 1700 DEHB tanısı almış çocuktan 663'ünde yani %39unda çocukluk çağını atlattığı bireylerde DEHB belirtileri görülmüştür (Güçlü ve Erkıran, 2004).

DEHB'ye yönelik ilk açıklamalar 18. yüzyıla dayanmaktadır. 18 yüzyılda DEHB'li kişiler için 'kötü çocuklar', 'çılgın budalalar' ve 'fevri deliler' gibi adlandırmalar yapılmıştır (Bataş Bilgeç, 2012). İlk olarak George Stil tarafından İngiltere'de 'ahlaki kontrol ve hareketlerin ileri düzeyde yetersizliği' olarak tanımlanan DEHB, daha sonra 1930'lu yıllara yaklaştığımızda organik dürtüsellik tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır (Aydın, Diler, Yurdağül, Uğuz ve Şeydaoğlu, 2006).

1917'lerde beyin hasarı ile ilişkilendirilen DEHB 1960'lara doğru beyin minimal hasarı olarak tanılanmıştır. 1992'ye gelindiğinde ise DEHB zayıf engelleyi süreç olarak açıklanmıştır (Öncü ve Şenol, 2002).

1.2.Epistemiyoloji

DEHB'nin yaygınlığı ve sıklığına yönelik alan dizin çalışmaları oldukça çeşitlidir. Yapılan bir çalışmada pediatrik dar kapsamlı örneklem için yaygınlık %2-11, geniş ölçekli örneklemde ise %6-9 aralığında bulunmuştur. Okul yaşındaki çocuklar için yaygınlık %3-5 arasında bulunmuştur(Öncü ve Şenol, 2002).

Bir çalışmada okul çağı çocuklarında %2-12 oranında olan DEHB de erkeklerde kızlara göre 3/1 veya 5/1 oranında görülmektedir. Başka bir çalışmada ne kadar çok görülmesi konusunda erkeklerin kızlara oranını 4/1 veya 9/1 olarak söylemektedir (Güçlü ve Arıkan, 2004).

DEHB'nin genel nüfusa yaygınlığı %5-20 iken (6), tüm dünyada çocuklar arası yaygınlığı %5-12 olduğu bilinmektedir (Doğangün ve Yavuz, 2011). Yapılan son araştırmalar Amerika'da yaygınlık oranının %4-10 aralığında olduğunu göstermektedir. Türkiye de kentsel örneklerin üzerinde yapılan bir araştırmada ise DEHB yaygınlığı %5 civarında bulunmuştur (Güçlü ve Arıkan, 2004). Başka bir araştırmada ise Türkiye deki yaygınlık oranının %8-12 arasında olduğu saptanmıştır. Farklı kültürler ve yaşayışlar arasında yapılan bir çalışmada ise Güney Amerikalı ve Afrikalı öğrencilerde DEHB fazla oranda iken, Orta Asyalı öğrencilerde düşük bulunmuştur (Polanczyk, De Lima, Horta, Biederman, ve Rohde, 2007).

1.3.Etiyoloji

DEHB bozukluğunun organik kökenli, katılsal özelliklerden mi yoksa çevresel koşullardan mı oluşan bir bozukluk mu olduğu tartışması günümüzde de devam etmektedir. Yapılan son çalışmalar anne karnında bireyde meydana gelen hasarların ve genetik kalıtımın geçişinde önemini vurgulamaktadır. Ancak sosyoekonomik, kültürel durum, istismar ve ihmal gibi sosyal etkilerin rolü de yadsınmamaktadır.

1.3.1.Genetik Faktörler

DEHB'nin genetik boyutu araştırmacıların çalışmalarını yoğunlaştırdıkları bir alandır. Çoğu bozuklukta olduğu gibi DEHB'de de genetik kalıtıma yatkınlık olduğu düşünölmektedir. Yapılan bir araştırmada genetik kalıtımın geçişin %55-92 aralığında olduğu bulunmuştur (Güçlü ve Arıkan, 2004).

DEHB'nin genetik boyutunun araştırılmasında ilk olarak aile bireyleri incelenmiştir. DEHB tanısı almış bir kişinin yakın çevresindeki akrabalarında risk görölme oranı %10-35, kişinin kardeşlerinde ise risk oranı %32 civarında bulunmuştur. Bunun yanında kişinin ebebeynlerinde DEHB tanısı olan birinde bozukluk riski %57 olarak tespit edilmiştir (Kayaalp, 2008). Buna ek olarak DEHB'li ebebeynlerde kızların tanı risk oranı 6,6 iken erkeklerin risk oranı 1,2 olarak bulunmuştur (Güçlü ve Arıkan, 2004). Kızların risk oranı genetik etkenler ile açıklanırken erkeklerin oranı çevresel etkenler ile açıklanmıştır (Güçlü ve Arıkan, 2004). Yapılan diğer çalışmalar da önceden DEHB tanısı konulmuş olan anne ve babanın çocuklarında büyük oranda görölme imkanı saptanmıştır.

Diğer önemli çalışma alanı ise ikiz çalışmalarıdır. İkizlerin genetik ve biyolojik benzerlikleri genetik geçişin araştırılması için önemli bir alan olmaktadır. Genetik geçişlerin saptanması için yapılan bir araştırmada ikiz kardeşlerin birbirlerine aktarma oranı0.80 civarında saptanmıştır (Öncü ve şenol, 2002). Tek yumurta ikizlerinde görölün eş hastalanma miktarı %50-84 arasında, çift yumurta ikizlerinde olan miktar ise %30-40 arasında bulunmuştur (Kayaalp, 2008).

1.3.2.Çevresel Faktörler

DEHB tanısında genetik faktörlerin yanında çevrenin etkisi de göz ardı edilmemektedir. Çevresel faktörlerde ilk olarak aile faktörü incelenmektedir. Yapılan alışmalar çatışmalı anne- ocuk ilişkisinin, istenmeyen ocuk olmanın ve evlilik hayatının DEHB'yi tetiklediğini göstermektedir (Deniz, Öztıp ve Mıştık, 2008). DEHB'li birey ile aile arasındaki ilişki iki yönlüdür: birey hem ailesinden etkilenir hem

de ailesini etkiler (Bataş Bilgeç, 2012; Güçlü ve Erkıran, 2005). Hamilelik döneminde olan madde kullanımı da hastalığı olumsuz etkilemektedir.

Sosyal çevrenin çocukları kabul etmemesi DEHB'nin olumsuz seyretmesine neden olmaktadır. DEHB'li bireyler davranışları, olumsuz geri dönüşler ve okul başarısızlık bireyi sosyal ortamdaki soyutlar. Ayrıca eleştiri, ceza ve yalıtılmışlık bireyin benlik saygısında düşüşe sebep olur (Kanay ve Girli, 2008). Yapılan bir çalışmada DEHB'li bireyler iki gruba ayrılmıştır. Bir gruba sadece ilaç verilmiş diğer gruba ise ilacın yanında iyileştirilmiş okul, aile ve sosyal çevre sağlanmıştır. Çalışma sonucunda ikinci grupta DEHB'de iyileşmenin olduğu görülmüştür.

Bir başka önemli konu bireylerin beslenmeleridir. Yapılan çalışmalarda beslenmenin ve zehirlenmelerin DEHB de etkili olduğu bulunmuştur. Kurşun zehirlenmelerinin DEHB oluşumunu daha fazla tetiklediği bilinmektedir (Kanay ve Girli, 2008).

1.4.Klinik Özellikler ve Tanı Kriterleri

DEHB bireyin çocukluk yaşından yetişkinlik boyunca devam eden bir süreç olduğundan tanı koymak önemlidir. Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychological Association- APA) DSM ile DEHB tanı kriterlerini de belirlemiştir.

1.4.1.Dikkatsizlik

Dikkatsizliği olan kişiler dikkatini ayrıntılara veremezler. Ödevlerinde, işyerinde, olaylarda ayrıntıyı göremez mutlak hatalar yapılırlar. Üzerine bir görev aldığı anda dikkati dağılır. Çoğu zaman konuşulduğunda dinliyormuş gibi görünür. Genelde zeka, hafıza uğraşı gerektiren işlerden olaylardan kaçılır. Yapılan bir aktivite de veya etkinlikte kullanılması gereken araç gereçler kaybedilir. Dışarıdan gelen herhangi bir uyarana dikkati hemen dağıtır.

Dikkatsizlik kişinin hayatında çok önemli bir rol oynar. Yaptığı her aşama, ilerleme, istekleri, amacı tamamen değişir. Kişi çoğu zaman farkında olmadan hareket

eder. Dikkatini ne kadar yoğunlaştırıyor, unutupor mu bunları farkedemez. Bu kişilerin tedavisi daha zordur

1.4.2.Hiperaktivite

Hiperaktivite aşırı, yersiz ve sebepsiz hareket etmek, tepkilerini kontrol edememek olarak tanımlanır. Genelde elleri ayakları sürekli oynar hareket eder, durdukları yerde kıpırdanma hareketlerini yapar. Oturulması gereken yerlerde hep ayağa kalkmak gezmek gibi durumları ister. Tırmanma, koşma, zıplama gibi hareketler görülür. Sakin durmak, o anda yapılan etkinliğe katılmak durumu hep o kişileri zorlar.

1.4.3.İmpulsivite (dürtüsellik)

Dürtüsellik durumu yoğun olan çocuklar, onlara sorulan sorular daha bitmeden hemen cevap verirler. Bir yere giderken, bir şey yaparken, herhangi bir olayda asla sırasını bekleyemez bu durumda güçlük çeker. Başkaları konuşurken araya girer sözünü keser, karşı taraf bir şey yaparken araya girerek o işi böler.

Bozulmaya yol açmış olan bazı hiperaktif semptomlar ya da dikkatsizlik örneklemi 7 yaşından önce de vardır. Bu semptomlardan kaynaklanan bozulmalar 2 ya da daha fazla ortamlarda görülür. Bir kişiye dürtüsellik yoğun denilmesi için toplumsal, meslekte, okulda, özel yaşamda klinik açıdan ispatlanmış bozulma olması gerekiyor. Bu semptomlar sadece otizmde, şizofrenide ve başka psikotik hastalıklar sırasında ortaya çıkmaz. İlla ki başka nörolojik bir etken ister.

1.5.Eşlik Eden Bozukluklar ve Ayırıcı Tanı

DEHB durumu yanında birçok rahatsızlığı, eksikliği, tanı gerektiren rahatsızlıkları birlikte getirir. DEHB'e eşlik eden bozukluklar ise: mental retardasyon, karşıt olma karşı gelme bozukluğu, öğrenme bozukluğu, madde kötüye kullanımı, duygudurum bozukluğu ve uyum bozukluğudur. Ancak bu bozukluklar tanı kriterleri ile bazı yönlerden ayrılmaktadır. DEHB ile sıkça karıştırılan iki bozukluk mental retardasyon ve öğrenme bozukluğudur. Mental retardasyon bireyin beklenen yaşın zeka düzeyini karşılamaması ve belli bir zeka puanı altında olması durumunda konulan bir

tanıdır ancak DEHB'li bireyler ortalama zeka puanına sahiptirler. Diğer yandan öğrenme güçlüğü ise spesifik bir alanda öğrenmede yaşanan güçlük iken DEHB'li bireylerde öğrenme güçlüğü spesifik değil geneldir.

KGKOB ise DEHB ile birlikte giden bir bozukluktur. KGKOB huzursuzluk ve dikkatsizlik boyutunda DEHB ile ayrılmaktadır. Diğer yandan uyum bozukluğu süre kriteri ve başlama yaşı yönünden DEHB ile karıştırılmamalıdır.

Madde kötüye kullanımı tanı kriterleri bakımından DEHB ile kolaylıkla ayrılabilen bir bozukluktur. Buna ek olarak duygudurum bozuklukları ise kendilerine has tanı kriterleri ve başlangıç yaşının daha ileri olması nedeniyle ayırıcı tanıda dikkat edilmelidir

1.6.Tedavi

DEHB bireyin hayatını geniş kapsamda etkilediği için tedavi seçenekleri de fazladır. Yapılan etkili tedavi yöntemleri: ilaç tedavisi, grup terapisi, aile terapisi, bireysel görüşmeler ve bilişsel davranışçı terapi önde gelmektedir.

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu birçok kişi tarafından hafife alınmaktadır. Ancak nasıl ki bazı fiziksel rahatsızlıklar yaşamsal görülme bile yaşamı etkilediği bilinir. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu da bunun gibidir. Yaşamsal değildir ancak kişinin yaşam kalitesini, çevresiyle ilişkilerini, işi ve okul başarısını etkiler. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun tedavisinde aslında çok yönlü bir çalışmaya ve desteğe ihtiyaç duyulabilir. Tedavide çoğunlukla yaşam kalitesinin ve benlik saygısının artması, eğitim hayatında ve sosyal ilişkilerde iyileşme ve varsa yıkıcı davranışların azalması amaçlanır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun özellikleri nedeniyle çocuklar için doktor, aile ve öğretmen iletişimi oldukça önem taşımaktadır. Bu iletişimin niteliği ne kadar iyi olursa tedavi süreci de o kadar olumlu olacaktır. Aynı zamanda ilaç tedavilerine ek olarak eğitim programları ile destek tedavi süreci üzerinde en verimli yollardan biri olarak görülmektedir. Okul öncesi çocuklarda ise özellikle 3 yaş civarında ilaç tedavisinden önce aileye uygun desteği sunma yoluna gidilmelidir. İlaç tedavisi uygulanan çocuklarda ise sıklıkla ailelerin ilaçlar konusunda

bazı endişeleri bulunmaktadır. Ancak bu konuda bilmek gerekir ki ilaç zekâ arttırmaz ama hareketliliği azaltır, dikkat süresini artırır, dürtü kontrolüne yardımcı olur ve saldırganlığı azaltır. Ayrıca ilaçlar doğru davranışı öğretmez ve yeni beceriler kazandıramaz. Bu gibi nitelikler bir uzman ve aile desteği eşliğinde yürütülebilir. Bu çerçevede ise çevre çok önemli bir yerde durmaktadır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların olumsuz çevresel koşullarda yetişmesi “davranım bozukluğu” riskini arttırmaktadır.

Peki, ilaçların yan etkisi olur? Her tür tedavide olduğu gibi ilaç tedavisi sürecinde bazı yan etkiler gözlenebilir ancak bunların çoğu beklendik yan etkilerdir. Eğer ilaç tedavisi alan çocuğunuzda beklenmedik bir yan etki görürseniz doktorunuza başvurmalısınız. Sonuç olarak dikkat eksikliği ve hiperaktivite tedavisinde ilaç tedavisi ve psikoterapi uygulanmakta olup bununla birlikte çevresel faktörlerin düzenlenmesi desteği verilebilmektedir. Ayrıca bu noktada her psikiyatrik tedavide olduğu gibi hastanın ve ailenin durumla ilgili psiko eğitimi çok önemli bir noktada durmaktadır.

İlaç tedavisi aşamasında bireylerin dopaminerjik sistemlerini ve noradrenalin seviyelerini düzenleyici ilaçlar kullanılmaktadır. Bunlardan sıklıkla kullanılanları dekstroamfetamin (3 yaşından itibaren) ve metilfenidattır (6 yaşından itibaren). Kullanılan daha çeşitli ilaçlar vardır. Bunlar

- desipramin
- imipramin
- fluoksetin
- bupropiyon
- venlafaksin
- atomoksetin
- klonidin
- guanfasin

- tiyridazin
- klorpromazin
- risperidon
- metilfenidat
- dekstroamfetamin
- magnezyum pemolin

Ayrıca psikoterapik süreçler bireyin kendilik anlayışına ve sosyal çevrede başarısına destek olmaktadır. Özellikle aile ve grup terapileri iyileştirici süreçler olarak öne çıkmaktadır. Yapılan bir çalışmada DEHB’li bireylerin annelerinde obsesif kompulsif kişilik bozukluğu (OKB), antisosyal kişilik bozukluğu ve madde kullanımı yüksek iken babalarında Antisosyal, histrionik ve kompulsif kişilik bozukluğu (OKB) yüksek bulunmuştur. Bu bulgular aile terapisinin önemini vurgulamaktadır. Buna ek olarak terapi ve ilaç birlikteliği DEHB tedavisinde en etkili yöntemdir.

1.7.DEHB ve Öğrenme - Zeka

DEHB öğrenme ve zeka ile yakından ilişkili bir bozukluktur. Bireyin öğrenmeye dönük direkt etkisi olan DEHB dolaylı yoldan ise zekayı etkilemektedir. Okullarda öğretmen ve yetkililerin, evde ise aile bireylerinin bu konunun öneminde büyük yeri vardır.

DEHB’li bireylerde öğrenmenin önündeki en büyük engel aynı anda birden fazla uyaranla ilgilenmeleridir. Bunun temel sebebi ise seçici dikkat ve dikkatin sürdürülmesi bozulmalarıdır. Yapılan çalışmalar DEHB’li bireylerin harfleri tek tek okumakta başarılı olmalarına rağmen kelimeleri okumakta zorlandıklarını göstermektedir (Kiriş ve Karakaş, 2004). Bu noktada ise organizasyon becerisindeki zayıflık ön plana çıkmaktadır.

Alan dizini çalışmalarında DEHB ve zeka arasındaki ilişkiye dönük araştırmalar mevcuttur. Sık kullanılan yöntemlerden biri ise zeka testleri ile zekanın ölçülmesidir.

Bu noktada birçok bilişsel boyutu ölçmesi yönünden WISC-R (Wechsler Intelligence Scale for Children- Resived) tercih edilmektedir. Yapılan çalışmalarda DEHB'li bireyler WISC-R zeka testinden ortalama zeka puanı ranj aralığında bulunmuştur (Kiriş ve Karakaş, 2004). Buna karşın bireylerin akademik başarısındaki düşüklük ise WISC-R sonuçları ile çelişmekte ve alan dizin çalışmalarında bununla ilgili tartışmalar sürmektedir. Son zamanlarda ülkemizde DEHB'li bireylerde zekanın ölçülmesi için RSPM uygulanmakta ve zekayı yordayıcı olduğu bulunmuştur.

1.8. Ergen ve Yetişkinlerde DEHB

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu adından da anlayabileceğimiz üzere kendini dürtüsellik, dikkat etmekte eksiklik, aşırı ve yersiz hareketlilik ile belirgin olarak gösteren çoğunlukla erken çocuklukta ortaya çıkan bir bozukluk.

Ergenlerde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tanısı için günlük işlevselliğin bozulması ve dikkat eksikliği, hareketlilik belirtilerinden her bir alan için ergenlik döneminde ortalama beşinin karşılanması yeterlidir. DSM-V e göre belirtiler ise 12 yaşından önce başlamış olmalı ve 6 aydır devam etmelidir. Ayrıca belirtileri bir başka psikiyatrik bozukluklar ile daha iyi bir şekilde açıklanmamalı ve onlarla karıştırılmamalıdır.

Eğer çocukluk döneminde dikkat eksikliği ve hiperaktivite tanısı almış biri ergenlik dönemine girmişse tanı alması daha kolaydır. Genellikle ergenlik dönemiyle birlikte hiperaktivite de bir azalma görülür, ama bu esnada okul başarısıyla ilgili sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Çünkü artık daha fazla öğretmenle girilen ders sayısı artar, ödevler daha sık verilir ve dersler çalışma ve beceri gerektirir. Tüm bunlarla beraber fiziksel değişimler başlar, arkadaşlık ve sosyal ilişkilere daha fazla yönelirler. Üniversite hazırlık ile birlikte de gelecek kaygılarında artış görülmeye başlar. Bu nedenlerle dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu için ergenlik döneminde karşımıza daha farklı bir klinik tablo çıkar ve bunun için farklı bir tedavi planı gerekmektedir. Özellikle de bazı durumlar ergenin yaşadığı döneme bağlanıp gözden kaçırılabilir.

Aşırı ve yersiz hareketlilik fiziksel aktivitenin yaşa, cinsiyete uygun olmama halidir ve amaca yönelik değildir. Hareketlilik sıklıkla ergenlerde ellerin ayakların hareketi ve gezinme durumu ile kendini gösterebilir. Hiçbir şey yapmadan oturması gereken durumlarda bile etrafındaki şeylerle oynama ihtiyacı hissedebilir. Bu dönemde konuşma da artış olabilir, zamansız ve farkında olmadan hareketlerde bulunabilirler. Ancak bununla birlikte herhangi bir eylem başlarken oyalanma ve vakit geçirme sıklıkla görülmektedir.

Dürtüsellik ise kişinin yapacağı şeyin olumsuz sonuçlanacağını bile bile engelleme gücünü yaşama durumudur. Ergenlik döneminde sıklıkla söz kesme, sırada bekleyememe şeklinde kendini gösterebilir. Sonucunu düşünmeden hareket edebilirler veya sorulara alakasız yanıtlar verebilirler. Sıklıkla da sınavlarda soruları tam okumazlar. Bunlarla birlikte sıklıkla öfke kontrol problemi de yaşayabilmektedirler.

Ergenlik döneminde bağımsızlaşma ve bireyselleşme artması ile birlikte işlevsellikte diğer dönemlerden daha belirgin bozulmalar gözlenmeye başlanır. Tüm bunlarla birlikte de en sık olarak dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile depresyon birlikteliği bizleri beklemektedir.

Eğer dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bir ergen bu dönemi yaralarla atlatmaya çalışırsa ileri dönemlerde madde kullanımı veya başka psikiyatrik bozuklukların gelişme riski artmaktadır. Bu nedenle riskli durumlar ve önleyici tedavi için uzman birinden destek almanızı öneririz.

Yetişkinlerde de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu adından da anlayabileceğimiz üzere kendini dürtüsellik, dikkat eksikliği, aşırı ve yersiz hareketlilik ile belirgin olarak göstermekle birlikte sıklıkla erken çocuklukta ortaya çıkan bir bozukluktur. Yapılan çalışmalar bu bozukluğun %30-50 oranında yetişkinlik döneminde de devam ettiğini göstermiştir. Bu konuda yüzdelere baktığımızda erişkin dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu için çalışmalarda değişen yüzdelere verilse de ortalama %3-4 oranında görüldüğü bilinmektedir. Bu durum yetişkinlikte de yaşam kalitesini ve işlevselliği etkilediği için tanı ve tedavinin bilinmesi önemlidir.

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu tek bir beyin bölgesi veya tek bir etkenin sonucu oluşmamaktadır. Ancak şunu bilmeliyiz ki dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu genetik aktarımı yüksek bir bozukluktur. Sonraki yıllarda kişilerin karşılaştığı psikolojik ve biyolojik etkenler dikkat eksikliği ve hiperaktivite belirtilerinin şiddeti üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca birçok psikososyal ve çevresel etkenin de dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu riskini arttırdığı bildirilmiştir.

Tanımlama üzerinden gittiğimizde günümüzde artık yetişkin DEHB konusunda sıklıkla MOXO testi kullanılmaya başlanmıştır ayrıca DIVA testi de uygulanabilmektedir.

Klinik belirtiler göz önünde alındığında ise yetişkinlikte dikkatin kolay dağılması ve sürdürülmesi konusunda sıkıntılar belirgin olarak görülebilmektedir. Kişiler sıklıkla yapacağı işleri hatırlamakta, zaman planlaması yapmada, başladıkları işi bitirmekte ve düzenlemekte zorluk yaşarlar. Ayrıca bu duruma bellek problemleri de eşlik edebilmekle birlikte kişiler isim ve tarif hatırlamada sıkıntı çekebilmektedir.

Yetişkinde hiperaktivite kendini uzun süre oturması gereken durumlardan kaçınma, çok konuşma, aşırı spor şeklinde kendini gösterebilir. Hatta alkol-madde kullanımının da sıklıkla eşlik ettiğini bilmekteyiz. Dürtüsel davranışlar ise belirgin olarak kendini öfke kontrol problemi ile gösterir. Aniden iş bırakma, değiştirme, ilişkilerini kolayca bitirme ve tutarsız davranışlar sıklıkla görülen durumlardır. Bu nedenle evli dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan kişilerde sıklıkla evlilik sorunlarının olduğu bilinmektedir.

Tüm bunların yanı sıra erişkin dönemde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna diğer psikiyatrik bozukluklar eşlik edebilmektedir. Bu birlikte görülme durumlarında karşımıza sıklıkla depresyon, anksiyete bozuklukları ve madde kullanım bozuklukları çıkmaktadır. Bu nedenle ayırıcı tanılarının iyi yapılması büyük önem arz etmektedir.

Tedavinin nasıl olduğu konusuna gelindiğinde psikoterapi ve ilaç desteği anahtar kilit gibi ayrılmaz ikilidir. Bununla birlikte psikososyal müdahaleler de yapılabilmekte destek grupları oluşturulup beceri eğitimleri verilebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EBEVEYN TUTUMLARI

Bu bölümde ebeveyn tutumları hakkında bilgi verilmiştir. Aile kurumu, anne ve baba ile çocukların ilişkileri nasıldır ne yönde olmalıdır hakkında bilgi verilmiştir. Kaç çeşit ebeveyn tutumu vardır, özellikleri nelerdir, tutuma sahip olan anne ve baba nasıl davranırlar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.Aile Kurumu ve Önemi

Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu aileyi ‘kan bağı ile bağlanmış, aynı evde evlilik ve yasal bağlar ile bağlı şekilde yaşayan, bireyin topluma uyuma hazırlandığı, psikolojik, sosyal, ekonomik ve cinsel ihtiyaçların düzenlendiği birim olarak tanımlamaktadır.

Aile toplumsal temelleri oluşturan en önemli yapıdır. Aile ilk sosyal kurum olmakla birlikte değerler, yargılar ve kurallar burada öğrenilmektedir. Bakım ve temel ihtiyaçların karşılandığı aile güve ortamını da tesis etmektedir (Güenalp, 2007). Aile çocuğa kimlik kazandırma ve davranışların şekillendirmesi yönünden de önemli bir kurumdur.

Çocuklarda ilk etkileşim hiç şüphesi anne ve baba ile olmaktadır. Çocuk bu etkileşimlerle öğrenme, algı ve gelişimini sürdürür. Aslında çocuklar hamur gibidir ve ebeveynleri bu hamuru şekillendirir. Bu denli önemli bir kurum her toplumda el üstünde tutulmuş ve iyi bir toplumun anahtar ögesi olarak görülmüştür.

2.1.1. Çocuk ve Anne İlişkisi

Her çocuk için annenin yeri ayrıdır. Anne çocukların algı dünyasında temel bakım veren ve hayatta tutan kişidir. Anne ve çocuk arası temel güven ve bakım bu ilişki için olmazsa olmazdır (Yavuzer, 1995a). Yapılan bütün araştırmalar ve psikolojik paradigmlar anne-çocuk arasındaki ilişkiyi incelemiş ve açıklamaya çalışmıştır. Çocuk

için hayattaki en önemli olaylardan biri annesi ile arasındaki ilişkinin sağlıklı olup olmamasıdır (Güenalp, 2007).

Anne ile çocuk arası ilişki yaş ile paralel değişkenlik göstermektedir. Her yaşın ve her dönemin kendine özgü özellikleri olmakla birlikte değişken ilişki örüntüleri de barındırmaktadır (Ekşi, 1990). İşte bu yaşla birlikte annenin çocuğa uygun tutum ve davranışlar geliştirmesi istenen durumdur.

Bağlanma kuramında hareketle aslında çocukların ilk bakım verene bağlanmaları gayet doğal görünmektedir. Bowlby yaptığı deneyle ve kuramsal çerçevesi ile temel bakım verenin önemine ve çocuk için yerini göstermiştir (Yavuzer, 1995b). Çocuğun dil ve psiko motor gelişimi için annenin rolü büyüktür. Çocuk ile her zaman ilgilenen ve bakım veren anne sürekli iletişim ile çocuğun gelişimine katkı bulunmaktadır (Güenalp, 2007).

2.1.2. Çocuk ve Baba İlişkisi

Baba çocuk için ilk zamanlar yabancı biri olarak görünmektedir. Çünkü temel bakım veren bir anne var ve sonradan bir erkek belirip çocuğun algısında yer edinmeye çalışır. Aslında baba, anneden sonra ikinci bir model olarak çocuk tarafından benimsenir (Güenalp, 2007). Bir yandan çocuğun temel güven beslediği annenin babaya sevgi duyması onu öpmesi çocuk içinde olumlu bir gelişmedir ve böylelikle baba ile yaklaşma başlar.

Babanın ilişkisi de çocuk için önemlidir. Annenin çocuğa katkılarının yanında babanın ilişkisi çocuğun mental ve bilişsel gelişmesine katkı sağlamaktadır. Yapılan çalışmalar babanın daha çok zeka gelişmesinde etkili olduğunu göstermektedir (Güngörmüş, 1995). Diğer yandan bir erkek modeli olması sayesinde çoğu ataerkil toplumlar için kültürel yardımlar yapmaktadır.

2.2. Tutum

Tutum ile ilgili birçok tanım ve açıklama bulunmaktadır. Bir açıklamaya göre tutum artıdan eksiye yol alan davranış, duygu ve düşüncelere karşı bizi hazırlayan

yapıdır (Plotnik, 2009). G.W. Allport ise tutumu yaşantı ve deneyimler sonucu oluşmuş ve nesne ve durumlara yönelik bireyi etkileyen, yönlendiren ruhsal ve sinirsel hazırlık olarak tanımlamaktadır (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003).

Bütün tanımlamalar içinde belirli kavramlar barındırmaktadır ve bunlar tutum ögeleridir. Bunlar:

Bilgi kaynağı: bilişsel öge

Duygu ağırlıklı kaynak: duygusal öge

Eylem kaynağı: davranışsal öge

2.2.1. Bilişsel Öge

Tutumun bu ögesi nesne ya da düşüncelere karşı edindiğimiz bilgilerden oluşmaktadır. Olumlu ve olumsuz bilgileri içerebilmektedir (Morgan, 1989). Bilişsel öge tutumları oluşturan ilk kaynaktır. Değişime kapalı, kalıcı olan ve dirençli bir yapı olan bilişsel öge tutumların temel dayanağıdır.

2.2.2. Duygusal Öge

Tutum nesnesine ya da düşüncesine karşı hissedilen duygulardan oluşmaktadır. Duygusal öge bilişsel boyuttan hız almakla birlikte onu destekler niteliktedir. Örneğin hakkında olumlu fikirler ve düşünceler edindiğimiz biri hakkında olumlu duygular geliştiririz ve ya tam tersi durumda olumsuz duygular geliştiririz.

2.2.3. Davranışsal Öge

Davranışsal öge bireyin tutumuna uygun davranmasıdır. Davranışsal öge değişime en dirençsiz olan ögedir. Örneğin Amerikan arabalarına karşı olumsuz tutum geliştiren biri kendisine Amerikan arabası alındığında bu tutumu davranışları doğrultusunda yumuşayacaktır.

2.3. Ebeveyn Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Tutumların oluşması karmaşık ve uzun zaman alan bir süreçtir. Tutumların oluşumunda iç, dış faktörler ve bireyin hazır bulunuşluğu etkili olmaktadır.

2.3.1. Ebeveyn Ruhsal Durumu

Şüphesiz bireylerin içinde bulunduğu psikolojik hal onların başkalarına karşı tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Anne ve babalar için bu durum daha önemli bir nitelik taşımaktadır. Çocuğun sağlıklı gelişebilmesi ve olumlu tutum davranış örüntüleri kazanabilmesi için anne ve babanın ruhsal durumunun iyi olması gerekmektedir (Yılmaz, 2009).

2.3.2. Ebeveyn Ekonomik Durumu

Ekonomi ihtiyaçların karşılanması ve hayatta kalabilmek için zorunlu bir etmendir. Ekonominin ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde olması tutum ve davranışların sağlıklı olması için aranan koşuldur. Yapılan bir çalışmada ekonomik durumları kötü olan ailelerin geliştirdikleri tutum ve davranışlar ile ekonomik durumu iyi olan ailelerin geliştirdikleri tutum ve davranışlar farklılaşmaktadır (Şanlı, 2007). Ekonomik durum ile olumlu tutum ve davranışlar arası ilişki doğrusallık göstermektedir.

2.3.3. Ebeveyn Eğitim Durumu

Eğitim bilgi edinme ve edinilen bilgi ile hayatı algılama ve yorumlama yönünden bireye önemli katkılar sağlamaktadır (Demiriz ve Öğretir, 2007). İlerleyen eğitim seviyelerinde edinilen bilgi birikimi artacak ve çeşitlenecektir. Bu durum ise bireyin dünya görüşüne değiştirir nitelikte olacaktır. Alan dizininde eğitim durumlarına göre değişen tutumlar da bu bilgiyi desteklemektedir (Güngör, 2014; Özyürek ve Şahin, 2005).

2.3.4. Ebeveyn Çalışma Durumu

Çalışma ekonomik durum ile paralellik göstermekle birlikte çocuğa yönelik tutumları da etkilemektedir. Genellikle çalışan ebeveynlerin çocuklarına karşı ilgisiz tutumlar geliştirmektedir. Yapılan bir çalışmada çalışan annelerin çocuklarına yönelik tutumlarında farklılık bulunmuştur (Yavuzer, 2001).

2.3.5. Ebeveyn Kendini Yetiştirme Durumu

Hiç şüphesiz sosyal öğrenme kuramından hareketle ebeveynler kendi ailelerinden bir takım tutum ve davranışlar gözlemlemiş ve bunu öğrenmişlerdir. Goleman (1998) yaptığı bir çalışmada gerçekten de ebeveynlerin ailelerinden gördüklerini kendi çocuklarına da uyguladıklarını göstermiştir. Bu noktada tutum ve davranışlarda ebeveynlerin yetiştirilme tarzları da önem kazanmaktadır.

2.3.6. Ebeveyn Arası İlişkiler

Ebeveynler arası sorunlar veya ilişkideki herhangi bir çıkmaz tutum ve davranışlara yansımaktadır (Yılmaz, 2009). Çocuğun bundan kolay etkileneceği unutulmamalıdır. Çoğu ebeveyn ilişkideki sorunları çocuğa yansıtmak istemese de sonunda bir şekilde bu çocuğa hissettirilir. Ve çocuğun gelişimi olumsuz yönden etkilenir.

2.3.7. Kültürel Değerler

Aile yapısı toplumu etkilemekle birlikte toplumun bazı öğelerinden de etkilenmektedir. Bunlardan en etkili olanı kültürel değerler boyutudur. Her kültürün anne ve babaya verdiği görevler ve tutum ve davranışlarını şekillendirici roller bulunmaktadır (Özyürek ve Şahin, 2005). Doğu toplumunda anne baba tutumları daha katı iken batı toplumuna doğru yumuşamaktadır. Ülkemizde ise anne baba tutumlarını etkileyen genel kabul ise annelerin evde çocuklar ile ilgilenmesi ve babanın çalışması önündedir (Yılmaz, 2009).

2.3.8. Çocukların Doğum Sırası ve Cinsiyeti

Çocukların doğum sırası onlara yönelik tutumları kökten şekillendirir. Her zaman için ilk çocuk daha çok sevilir ve ilk olmanın verdiği şımartılma ile büyütülür. Diğer yandan bebeğin cinsiyeti de önemlidir. Yapılan bir çalışmada ebeveynlerin istenilen cinsiyetteki çocuğa daha olumlu tutum ve davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Çağdaş ve Seçer, 2004). Diğer yandan ebeveynlerde karşı cinsiyetteki çocuğa yönelik tutum ve algı daha olumludur (Akt: Dönmezler, 1999).

2.4. Ebeveyn Tutumları

Ebeveyn tutumlarının oluşumunda bunu etkileyen faktörlerden çok oluşturan faktörler ön plana çıkmaktadır (Günel, 2007). Bunlar:

Nasıl bir çocuk istenildiği

Toplumsal değerler ve kabuller

Ebeveyn rolüne hazırlıklı olmak

Çocuğun tutumları

Bunları temel alarak gelişen bazı ebeveyn tutumları vardır. Şimdi bu tutumlar ayrıntılı anlatılacaktır.

2.4.1. Baskıcı Otoriter Tutum

Baskıcı otoriter tutum adından da belli olacağı gibi baskı, ceza, otorite kurma gibi tutumların yer aldığı ebeveyn tutumudur. Bu aile tutumunda çocuğun fikri alınmaz çocuğun özerkliği kısıtlanır. Bu tutum ebeveyn tutumları için en istenilmeyen ve yıkıcı tutum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı beklenti yönünde başarı odaklı olmaları da bu tutumu tetikler. Başarıya giden yolun disiplin ve otoriteden geçtiğini düşünen ebeveynler bu yönde tutum geliştirir. Böyle bir ebeveyn esnek düşünme yetisini kaybetmiştir. Ebeveynler iyi-kötü, siyah-beyaz gibi sınırlarda yaşarlar ve orta noktaları

yoktur. Bu düşüncelerin tutumlara yansması çocuklarında bu düşüncelere sahip büyümesine neden olmaktadır.

Davranışlarına standartlar konan çocuk otoriteye saygı duymayı ve sürekli boyun eğmeyi öğrenir. Bu tutum ile büyüyen çocuklar ileride kabul ve emirleri sorgulayan, saldırgan tutum ve davranışlar takınan bireylere dönüşürler.

2.4.2. Gevşek Davranılan Tutum (Çocuk Merkezli Aile)

Bu tutum ikiye ayrılır, ihmalkar tutum ve aşırı hoşgörülü olan tutum.

İhmalkâr tutum, ebeveynlerin çocuklarının istedikleri ihtiyaç, ilgi ve kurmak istedikleri iletişimi ihmal ettikleri tutumdur. Çocuğa karşı tamamen bir ilgisizlik yoktur ama kısmi bir ihmal konusu vardır.

Aşırı hoşgörülü tutum: denetimin olmadığı çocuğun istek ve önerilerinin sürekli kabul edildiği tutumdur. Çocuk doyumsuzluk ve dürtüsellliğini kontrol edemez durumda olur. Bu çocuklar sürekli şımartılan çocuk imajı çizerler.

Her iki tutum da aile içi gevşekliği göstermektedir. Aile ya çocuğa ilgiyi artırmakta ya da çok azaltmaktadır. Böylesi bir tutum çocuk gelişimi için önerilmemektedir.

2.4.3. Dengesiz Kararsız Tutum

Bu tutum ebeveyn tutum ve davranışları arası dalgalanmaların görüldüğü türdür. Ebeveyn hoşgörü ile sertlik çizgisi arası git-gel yaşamaktadır. Örneğin çocuğuna alçak sesle konuşup daha sonra sesini yükselten ebeveyn çocuğa tokat atar ve tokattan sonra çocuktan özür diler (Günel, 2007). Böylesi bir çalkantılı tutum içerisinde gelişen çocuk değişken bir ruh haline sahip olacaktır.

Dengesiz kararsız tutumda aile içi bir disiplin vardır ancak nerede uygulanacağı bilinmemektedir. İşte bu durum bu karmaşıklığa sebep olmaktadır. Bu tutum türü ebeveynlerin ruhsal durumu ile yakından ilişkilidir.

Bu tutum türünde aşırı tutarsızlıklar olduğu bilinmektedir ve tutarsızlık peşinden öngörülmezliği getirmektedir. Çocuk hangi davranışının olumlu hangisinin olumsuz olacağını öngöremez ve davranış şekillenmesi ve kazanımı gerçekleşmez. Bunun peşinden ise davranış bozuklukları gelmektedir (Yılmaz, 2009).

2.4.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Bu tutumda ebeveynler çocuğu üzerine aşırı bir şekilde düşerler. Çocuğun bütün ihtiyaçları ebeveyn tarafından yapılır ve çocuk davranış geliştirme şansından yoksun büyür (Özbey, 2004). Ebeveyn çocuğun ayakkabısını kendisi bağlar, çantasını kendisi taşır gibi örnekler ile çoğaltılabilen bu tutumda çocuk kendini geliştirme olanız. Bununla birlikte bilişsel ve motor gelişmeler yavaşlar.

Çocuğun kendine yeterliliğinin önüne geçildiği gibi yaşayarak deneyimleme ve öğrenme şansı da elinden alınmış olur. Bu noktada yaşlıları ile ilişkileri kötüleşecek olan çocukta ilerleyen yaşlarla birlikte bağımlı kişilik özelliklerini görülmesi olasıdır. Çocuk başkalarının kabul ve onaylarına göre yaşamını şekillendirecektir.

Bu tutumun gelişmesinde bir diğer önemli nokta ebeveyn hikâyesidir. Daha önce bir çocuğunu kaybetmiş veya uzun çabalar sonucunda çocuk sahibi olmuş bireylerde aşırı koruyucu tutumun gelişmesi olasıdır. Bir diğer faktör olarak çocuğun içe dönüklüğü ve kendini güçsüz görmesi bu tutumu tetiklemektedir.

2.4.5. İlgisiz Kayıtsız Tutum

İlgisiz kayıtsız tutumda ihmalkârlık daha ağır boyutlardadır. İlişkilerin kopuk hatta hiç olmaması olasılığı vardır. Sevginin ve ilginin olmayışı aşağılanma ve başarısızlık hissi gibi yoğun duygular altında çocuk ezilir (Öğretir, 1999).

Böyle ebeveynlerin çocukları adeta istenmeyen sevilmeyen çocuk muamelesi görür. Aşırı sevgisiz olarak büyüyen çocuk saldırgan tutumlar geliştirir (Yavuzer, 1995a). Ancak bu aşırı saldırgan tutumların ardında sevgiye aç ve sevgi özlemi çeken bir çocuk yatmaktadır.

Bu tutum baskıcı otoriter tutumdan sonra çocuğa en zararlı tutumdur. Bireyin kişilik özelliklerinden davranışlarına kadar olan bütün süreçleri etkilemektedir.

2.4.6. Demokratik Tutum

Çocuk gelişimi için en uygun olan tutumdur. Ebeveyn çocuk ve çocuk Ebeveyn arası iletişim kanalları açık ve akıcıdır (Günel, 2007). Çocuk ve ebeveynler arası sevgi, saygı ve empati ortamı kurulmuştur. Ayrıca paylaşma ve işbirliği de mevcuttur. Bu tutumda ebeveynler çocuk için bağımsız kişilik teşviki yapmaktadırlar. Aşırı koruyucu tutumdaki bağımlı kişilik özelliklerinin tam tersi şekilde Ebeveyn çocuğa müdahale etmez sınırlar içerisindeki hareketlerini gözlemler çocuk yardım ister ise müdahalede bulunur. Karşılıklı anlaşma ve anlaşılma ortamında gelişen çocuk olumlu tutum ve davranışlar kazanacaktır.

Demokratik tutum çocukların gelişimi ve davranış kazanımları için en uygun tutumdur. Çocuğu karşılıksız sevgi ile büyüten ebeveynler çocuğun en iyi şekilde büyümesi için ellerinden geleni yaparlar.

Tüm bu açıklanan ebeveyn tutumlarının bir değerlendirmesini yapmak istersek;

Otoriter tutum; Çocuğunu, belirli bir ideal peşinde ve belirli kalıplar içinde, adeta küçük bir yetişkin yapma çabasıyla yetiştirmeye çalışan anne babalardır. Bütün kontrol anne ve babadadır. Çoğunlukla anlayışsız, hoşgörüsüz, katı ve baskıcı bir tutum içindedirler. Çocuğun davranışları katı standartlarla değerlendirilir, hata ve yanlış yapma hakkı yoktur. Çocuktan kurallara sorgulamadan uyması beklenir, evde her şey kurallara ve saatlere bağlıdır. Anne babanın gözleri sürekli çocuklarının üzerindedir. Çocuk korkmazsa kurallara uymaz mantığıyla hareket ettikleri için çocuğun en basit hatasını cezalandırırlar. Yaptırım gücü anne babadadır. Anne baba isteklerinden ödün vermez, çünkü onlar hep haklıdır. Çocuğunu anlama onun seviyesine inme çabasını göstermezler. Baskıcı ve otoriter ailenin verdiği eğitimde ceza verici bir yaklaşım vardır. Aile cezayı iyi bir ders olsun, bir daha hata yapmasın mantığı ile verilir ve bu cezalar genelde çocuğa göre ağır cezalardır. Ailenin verdiği disiplin çocuğu hayatından bıktırır. Çocuğun en doğal hakları bile çocuğa uslu olmasının bir ödülü olarak verilir.

Bu tür ailelerde büyüyen çocuklardan başarı beklemek yanlış olur. Çocuk anne babanın kurallarını yerine getirme çabasında olduğu için kendini ifade edemez. Ailenin belirlediği kurallar ve sınırlar içinde çocuklarını kendine özgü yapıları adeta yok sayılır.

Otoriter bir ailede yetişen çocukların özellikleri Stresli, tedirgin çocuklardır Kendine olan güveni hemen hemen yok gibidir Sessiz çekingen başkalarının etkisinde kolayca kalabilen çocuklardır Sürekli eleştirildiği için aşağılık duygusu geliştirebilir Dıştan denetimlidirler. Kendi başlarına karar veremezler dışarıdan birilerinin onu yönlendirmesini beklerler. Tam tersi çocuk isyankâr da olabilir. Serbest anne-baba tutumları; Çocuklarına özgür ve eşit ortam yaratma isteği ile doğmuştur. Anne babanın çocuğa egemen olma ve onun üzerinde baskı kurma eğilimi yerine, çocuğun başına buyruk yetişmesi, dilediğinde davranması ve çocuğun üzerinde aile denetiminin olmaması vardır. Çocuğun aşırı hareket ve davranış serbestliği vardır. Kendisine ve çevresine zarar verebilecek davranışlarda bile denetimden uzaktır, aile müdahale etmez.

Aile doğruyu ve yanlış çocuğunun yaparak yaşayarak öğrenmesini ister, çocuğa neyi yapması veya neyi yapmaması konusunda bilgi verilmez. Aile içinde çocuğun hakları sınırsızdır. Çocuğun nerede duracağı belirlenmemiştir. Çocuktan kurallara uyması beklenmez zaten kuralları uygulama ve denetleme düzensizdir. Anne baba çocuğun yanlış davranışlarını görmekte ama 'iyi bir eğitim baskıcı değil, özgür olmalıdır' düşüncesi ağırlıkta olduğu için çocuğa sınırsız özgürlük tanınmaktadır. 'Benim çocuğum ideal davranışlara sahip olmalı' demekte ve çocuğa az da olsa baskı yapmamaktadır. Anne baba çocuğun davranışlarına karışmamakta, yalnız büyük bir problem olduğunda varlıklarını hissettirmektedirler. Kural tanımayan bu çocuklar okullardaki kurallarla karşı karşıya kalınca hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Serbest anne baba tutumunda yetişen çocuklar bir müddet sonra anne babalarını denetim altına alırlar, şımarık olurlar. Her ortamda istediklerini elde ettikleri için doyumsuzdurlar. Anne babanın bu serbest tutumları ev içinde geçerli olduğu gibi ev dışında da geçerlidir. Tabii en büyük problem misafirlğe gidildiğinde veya başka çocuklarla karşı karşıya kalındığında ortaya çıkar. Serbest tutumda anne babanın görevi çocuklarına hizmet etmek, onları mutlu etmektir. Çocukları mutlu olsun diye tüm isteklerine kayıtsız şartsız uyarlar. Böyle anne babalar hoşgörölü tutumlarından kolay kolay ayrılmak istemezler.

Çünkü çocuğa dilediğini vermenin ona karşı koymaktan daha kolay olduğu düşüncesini kendilerine yerleştirmişler. Çocuğu en kolay metotla büyütmeaktedirler. Bırak ver de ağlamasın, siz hiç çocuk olmadınız mı? Bu tip anne babalar kendi yaşamadıklarını çocuklarının yaşamasını isterler. Serbest tutumla yetişen çocukların özellikleri Devamlı birilerinden hizmet beklerler Her isteklerinin yapılmasını beklerler Okuldaki kurallarla karşı karşıya kaldıklarında hayal kırıklığına uğrarlar Diğerlerinin dikkatini çekmeye çalışırlar Bencil ve saygısızdırlar İstekleri buyruk niteliği taşımaktadır Toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya çalışırlar. İlgisiz kayıtsız anne-baba tutumları; Çocuğun davranışları karşısında ilgisiz ve vurdumduymaz davranışlar sergileyen anne babalardır. Bu tip aileler için çocuğun varlığı ile yokluğu belli değildir. Bu gruba giren anne babalar genellikle hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırmaktadırlar. Çocuk anne babayı rahatsız etmediği müddetçe, çocukla ilgili problem yoktur, eğer çocuk anne babayı rahatsız ederse o zaman çocuk ile ilgili gündem oluşur. Bu gündem daha çok şikâyetlerle doludur. Bu tip ailelerde çocuk fiziksel ve duygusal yalnızlığa itilmektedir. Çocuğun hareketlerinin görmezlikten gelinerek dışlanması söz konusudur. Anne, baba, çocuk arasında iletişim kopukluğu vardır. Ailenin çocuğa tepkileri düşük seviyededir. İlgisiz kayıtsız tutumla yetişen çocukların özellikleri Çocuk dikkat çekmek için etrafına zarar verebilir İnsanlarla ilişki kuramaması sonucu sosyal gelişmesinde gecikme ve saldırganlık sergileyebilir. Sözlü iletişim yetersizliğinden dolayı dil gelişiminde gecikme, konuşma bozuklukları ortaya çıkabilir Öz güven sorunu yaşar Hayattan ve kendisinden beklentisi olmaz. Dengesiz ve kararsız anne-baba tutumları; Çocuğun belirli bir davranışı anne baba tarafından farklı yorumlanır. Anne babalar aynı davranışı kimi zaman normal karşılarken kimi zamanda cezalandırabilirler. Bu durum daha çok anne veya babanın o anki psikolojik durumu ile ilintilidir. Anne veya baba yorgunsa, başka zaman normal olan davranış o an için yapılmaması gereken bir davranıştır. Bu durumda çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlayamamaktadır. Tutarsız anne baba tutumlarını içeren bir diğer tutum ise, anne için doğru olan bir şeyin baba için yanlış olması veya tam tersi durumun oluşmasıdır. Anne ve baba farklı disiplin anlayışı geliştirebilirler. Anne ve baba mutlaka aynı görüşe sahip olmalıdır, biri olumsuz davranışı hoş görüp diğeri ceza uygulamamalıdır. Baba çocuğa bir suç işlemesi sonucunda bir ceza verdiğinde anne hemen annelik şefkati ile çocuğunu kucaklayıp sevmemelidir Bazen anne babalar çocuğun verdiği tepkilere karşı nasıl davranması

gerektiği konusunda kararsız kalabilmektedir. Bazen gülüp geçmekte bazen de acaba hatalı mıyız? şeklinde düşünmektedir. Bu tip ailelerde çocuğun yanında eşler birbirlerini eleştirmekte sakınca görmezler. Çocuk söz dinlesin diye ilk önce yumuşak konuşurlar, sabırları zorlanınca seslerini yükseltip tehditler savurmaya başlarlar, kendini suçlu hisseden anne diz çöküp çocuktan özür diler. Çocuk hangi davranışının tepki alacağı konusunda herhangi bir fikre sahip değildir. Anne babaların çocuklar hakkındaki tutarsız ve ayırıcı davranışlarından bir başkası ise kız erkek çocuk ayrımıdır. Genelde erkek çocuklar kız çocuklara oranla daha ayrıcalıklıdır. Erkek çocuklar el üstünde tutulurken kız çocuklar daha geri planda yer almaktadır. Bazı ailelerde ise bu durum tam tersi olabilmektedir. Büyük çocukların yetiştirme tarzı ile küçük çocukların yetiştirilme tarzları arasında da farklılıklar görülmektedir. İlk çocuğu yetiştirirken daha otoriter, kuralcı ve hatalı olurken, ortanca çocuklarda biraz daha esnek davranılmakta, küçük çocuklarda ise daha sevecen ve hoşgörülü olunmaktadır. Anne babaların küçük çocukları daha fazla koruduğu, büyük çocuklara ise erken yaşta fazla sorumluluk yüklediği de diğer bir gerçektir. Dengesiz ve kararsız tutumla yetişen çocukların özellikleri Aşırı isyankâr ya da aşırı boyun eğici olabilirler Kaygılı, güvensiz bir kişilik sergileyebilirler Büyüdüklerinde karşısındaki insanlara zor güvenirler Tutarsız bir kişilik sergilerler Karar vermekte güçlük yaşarlar. Aşırı koruyucu anne-baba tutumları; Bu tip ailelerde çocuğa gereğinden çok özen gösterirler. Koruyucu tutum daha çok anne ve çocuk arasında gözlenir. Her türlü kararı çocuk yerine aile alır. Geç kavuşulan, aşırı istenilen, tek çocuk, tek erkek veya kız çocuk gibi çocuklar genellikle abartılmış sevginin odak noktası olurlar. Bu tip anne babalar çocuklarını el bebek gül bebek büyütürler. Adeta kucaktan yere indirmezler. Genellikle bu tür çocuklar erken konuşup geç yürürler. Aile tarafından çocuğun her çağrısına cevap verilir. Bu tip aileler çocuklarının üzerlerine titrerler. Çocuğa zarar gelebilecek ortamlardan kaçınırlar. Ağlamasın, üşümesin, terlemesin, hasta olmasın, yorulup incinmesin, mikrop kapmasın diye aile üyeleri ellerinden gelen tüm gayreti gösterir. Çocuk adeta bir cam fanus içinde büyütülür. Çocuğun gelişimine göre davranmasına fırsat verilmez. Aşırı koruyucu anne, çocuğuyla öyle bütünleşir ki onun büyüdüğünü ve olgunlaşabildiğini asla kabul etmek istemez. Bu tür anne babalar ergenlik çağında bulunan çocuklarına bile kendileri banyo yaptırmak isterler. Çocuğun veya gencin kıyafetini anne baba seçer. Çocuğa evde, seçim konusunda pek söz hakkı verilmez. Bu ailede, çocuk büyümüş olmasına rağmen anne

çocuğuyla yatmak ister. Sebep olarak da geceleyin çocuk korkulu rüya görürde korkarsa ben onun sesini duyamam, yanında olamam diye söylerler. Anne bu tür davranışıyla çocuğuna olan derin sevgisini dile getirdiğini ve çocuğuna yardım ettiğini düşünmektedir. Ama gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu, çocuğuna kendisini adayarak telefi etmeye çalışmaktadır. Çocuğunu kendine aşırı bağımlı yaparak kendisini değerli ve eşi bulunmaz hissetmektedir. Çünkü çocuk en ufak davranışta dahi annesinin fikrini almaktadır. Anne, çocuğu kendisine tutsak etmekte ve bağımlı kılmaktadır. Çocuğa sorulan soruları anne baba cevaplandırır Aşırı koruyucu ve abartılı sevgisi olan anne babalar çocuklarına derin duygusal bağla bağlanırlar. Anne baba çocukları için sebepsiz yere aşırı kaygı içindedir. Bu kaygıda onları çocuklarını aşırı korumaya yönlendirir. Çocuğu mutlu edemeyeceklerini düşündükleri için hep endişelidirler. Çocuğa karşı boğucu şefkat gösterirler. Korucu tutumla yetişen çocukların özellikleri Aşırı bağımlı, öz güveni gelişmemiştir Sosyal gelişimi zedelenir Toplum tarafından kabulü zorlaşır Kendini gruba kabul ettirmek için isyankâr olabilir Tek başına kararlar alamaz. Reddedici anne-baba tutumları; Reddedici tutum içerisinde olan ailelerde çocuğa karşı âdeta düşmanmış gibi davranılır. Çocuğa, farkında olmadan, sevgi, merhamet, sıcaklık, şefkat verilmez. Daha çok çocuğun başaramadıkları üzerinde durulur ve çocuk yoğun eleştiriler alır. Bu tip ailelerde, çocuk genellikle hiç beğenilmez ve her yaptığı devamlı eleştirilir. Neredeyse çocuğa baskı yapmak için her türlü fırsat kollanır. Çocuğun iyi ve olumlu yönlerinden çok, çocuğun devamlı kötü ve olumsuz yönleri üzerinde durulur. Çocukları öz evlatları olduğu halde üvey evlat muamelesi görmektedir. Bazen sadece anne bazen de sadece baba çocuğa karşı reddedici tutumlar sergiler. Fakat aile içinde çocuğa genel olarak soğuk ve eleştirel tutumlar sergilenir. Reddetme, çocuğun bedensel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılmasına engel olacağından bu tür tavır ve davranış içeren ailelerde çocuktan sağlıklı davranışlar beklemek yanlış olur. Anne baba çocuğuna karşı sevgisini asla göstermemekte, çocuğunu anlamamakta ve onu kurallarla, soğuk davranışlarla ve emirlerle yönetmeye çalışmaktadır. Bu tür davranışlar sebebi ne olursa olsun kabul edilebilir davranışlar değildir. Ailenin gerekirse profesyonel bir yardım alarak bu sorunu çözmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde bu tip çocuklar ilerleyen yaşlarda daha büyük problemlerle toplumun karşısına çıkmaktadır. Reddedici tutumla yetişen çocukların özellikleri Kaygılı ve güvensizdirler Tutarsız bir kişiliktedirler Suç işlemeye meyillidirler İnsanlarla iyi ilişkiler kuramazlar, arkadaş

bulmada zorlanırlar Saldırgan ve isyankâr olabilirler İnsanların haklarına saygı göstermezler. Mükemmeliyetçi anne-baba tutumları; Mükemmeliyetçi anne babalar çocuklarından her şeyin en iyisini bekler. Kendi gerçekleştiremedikleri şeyleri çocuklarının gerçekleştirmesini beklerler. Çocuklarından yüksek başarı beklerler. Ayrıca çok iyi resim yapmalı, şarkı söylemeli, iyi konuşmalı lider olmalı, iyi yüzmeli koşmalı, herkesin parmakla göstereceği örnek davranışlar sergileyen bir çocuk olmalıdır. Bu tutumda olan anne babalar çocuklarını oldukları gibi kabul etmezler, her alanda çocuklarının kapasitelerini zorlarlar. Çocuklarının eksik olan kısımlarını özel derslerle telafi etmeye çalışırlar. Çocuğun kaldıramayacağı yükler yüklenir. Çocuğun yanlış yapmaya hakkı yoktur. Anne babaların kuralları ve kalıpları vardır, çocuklar bu kurallara uymak zorundadır. Mükemmeliyetçi anne babalar çocuklarından aşırı şekilde toplum kurallarına uymasını beklerler. Çocuklar tıpkı bir büyük gibi yetiştirilir. Çocuğun arkadaşlarını bile aile seçer. Çocuk anne babanın koyduğu kurallara uymadığı zaman çocuğa verilen cezalar katı ve sert olmaktadır. Önce duygusal sömürü 'senin için saçımı süpürge ettim, hayırsız evlat, ölürsem hakkımı helal etmeyeceğim' gibi. Eğer bunlar işe yaramazsa fiziksel şiddet uygulanmaktadır. Ve bütün bunlar 'çocuğumun iyiliği için' mantığından yola çıkılarak yapılmaktadır. Mükemmeliyetçi anne babalar çocuklarından aşırı titizlik ve temizlik beklerler. Çocuğun azıcık üzerini kirletmesi bile olay olur. Çocuk sürekli ailenin istediği kalıba uymak zorundadır. Mükemmeliyetçi ailelerde yetişen çocukların özellikleri Aşırı titiz ya da tam tersi dağınık çocuklardır Kendilerine güvenleri yoktur Başarısızlığı uğradıklarında kolayca hayal kırıklığı yaşarlar Yanlış yapmaktan korkarlar Okuldaki sıraları hep derli toplu, ders aralarında ödev yapan, grup çalışması gerektiğinde şikâyet eden, bir işi tam yapmak için günler öncesinden çalışmaya başlayan çocuklardır. Güven verici destekleyici anne-baba tutumları; Güven verici, aile tutumunda çocuklara karşı hoşgörü ve destekleme vardır. Anne baba çocuğunu olduğu gibi kabul edip destekler. Çocuklarına karşı sevgi doludurlar. Çocuğun ilgilerini, yeteneklerini göz önünde tutarak, yeteneklerini gerçekleştirebileceği ortamlar hazırlarlar. Anne baba birbirlerine ve çocuğa olan duygularında açık davranır. Aile içinde güven ve şeffaflık vardır. Problemlerle nasıl baş edebileceğini birlikte araştıran, huzurlu bir aile ortamı vardır. Anne babalar çocuklarına karşı hoşgörülüdürler, onları desteklerler, çocuklarıyla ilgili kararlar alırken seçenekler sunarlar, çocuğun seçtiği davranıştan ders almasına izin verirler. Aile ortamı çocuğa

kendini anlatma özgürlüğü veriyorsa çocuk sağlıklı biçimde gelişir aileyi ilgilendiren kararlar alınırken çocuğun fikri sorulur. Çocuğun fikirleri ne kadar mantıksız ve basit olursa olsun mutlaka saygıyla dinlenir, çocuk susmaya değil konuşmaya teşvik edilir. Böyle bir ailede evde ve toplumdaki kuralların sınırları bellidir. Çocuk neyi nerede yapacağını veya yapmayacağını bilir. Evde uygulanacak kuralları çocuklarıyla birlikte belirlerler ve bu kurallara herkes uyar. Anne ve baba çocuğa davranışlarıyla iyi bir modeldir. Çocuklarından görmek istemedikleri davranışı kendileri de yapmak istemezler. Çocuk belirli sınırlar içinde özgürdür. Çocuğa şiddet ve duygusal yaptırım gücü yerine, anlatarak ikna etmeye çalışırlar. Eğer aile ortamı çocuğa kendi benliğini, kimliğini duygu ve düşüncelerini anlatma özgürlüğü veriyorsa çocuk sağlıklı biçimde olgunlaşır. Güven verici, destekleyici ailelerde yetişen çocukların özellikleri Sosyalleşmiş, iş birliğine giren çocuklardır Arkadaş canlısı ve duygusaldırlar Sosyal açıdan dengeli ve mutlu bireylerdir Öz güvenleri yüksektir, sorumluluk sahibidirler Kendine ve başkalarına güvenir Yaratıcı ve bağımsızdır Kurallara ve otoriteye saygı duyar.

2.5. Alan Dizin Çalışmaları

Ebeveyn tutumlarına yönelik alan dizin tarandığında birçok çalışma bulunmuştur. Bulunan bulgular tutumlara yönelik algıları kuvvetlendirmiş ve en uygun ebeveyn tutumunu bulmak istemiştir.

Yapılan bir çalışmada kaygı ve öğrenmenin ebeveyn tutumlarından ne kadar etkilendiği araştırılmıştır (Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013). Bulgular ışığında demokratik tutum sahibi ebeveyn çocuklarda kaygı en düşük ve öğrenme seviyesi en yüksek bulunmuştur. Diğer yandan otoriter ve ilgisiz tutum benimseyen ebeveynlerde durum tam tersidir.

Tutumlar hiç şüphesiz çocuklarda kişilik özelliklerini de etkilemektedir. Bir araştırmada otoriter ve izin verici tutumun çocukları olumsuz etkilediği ve utangaç saldırgan, çekingen davranış örüntüleri ortaya çıkardığı gözlenmiştir. Diğer yandan demokratik tutumda empati, yardımsever davranış örüntüleri gözlenmiştir.

Tutumların bilişsel boyutları düşünüldüğünde çocukların bilişsel boyutları ve düşünme stilleri de ebeveyn tutumlarından etkilenmektedir. Yapılan bir araştırmada çocuklar kendini olduğu gibi kabul etme, eleştirel bakış, özerk düşünme, esneklik gibi düşünme stilleri ebeveyn tutumlarına göre şekillenmektedir.

Kültürler arası yapılan çalışmalarda ilginç sonuçlar vermektedir. Almanlar ve Türkler arasında yapılmış bir araştırmada alman anneleri otoriter, babaları ise demokratik tutumu benimsemektedir. Türklerde ise ergenlikte anneler otoriter, babalar da otoriter iken yaşla birlikte demokratik tutum benimsenmektedir.

Diğer bir araştırmada ise koruyucu ve otoriter tutum ile yetişen çocukların olumsuz değerlendirilmekten korktuklarını göstermektedir. Yine bu çocuklarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk yüksek bulunmuştur. Öte yandan demokratik tutumda bu değerler en düşük bulunmuştur.

Tutumların benlik saygısını etkilediği bilinmektedir. Yapılan bir çalışmada düşük ve orta demokratik tutum ile yetiştirilen çocuklarda benlik saygısı düşükken, yüksek demokratik tutum ile yetiştirilen çocuklarda benlik saygısı yüksek bulunmuştur (Sezer, 2010). Yapılan diğer çalışmalar da sosyal uyum ve benlik saygısı için demokratik tutumun önemini vurgulamaktadır.

Tutumların sosyodemografik değişkenlerce incelendiği araştırmalar da mevcuttur. Yapılan bir çalışmada eğitimin tutum gelişimindeki önemini vurgularken 30-39 yaş sonrasında serbest tutumun benimsendiği bulunmuştur (Güngör, 2014). Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça demokratik tutum benimseme oranı da artmaktadır (Özyürek ve Şahin, 2005). Diğer bir araştırma ise düşük sosyo ekonomik durumlarda baskıcı otorite tutumun benimsendiğini göstermektedir.

Ebeveyn tutumlarına göre çocukların teknoloji kullanımları da şekillenmektedir. Çocuklar ebeveynlerinden gördükleri ilgi ve sevgi oranında teknolojiye yaklaşım uzaklaşmaktadırlar. Teknolojiye düşkünlük ile birlikte yabancılaşma, sanal kimlik, suça eğilim, şiddet ve benlik azalması gibi olumsuzluklar görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde deney ve kontrol grubunun oluşturulması, araştırmanın modeli ve uygulamaların nasıl yapıldığı, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve araştırmaya katılan gruba uygulanan program ve planların içeriği hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.Araştırma modeli

Bu araştırma, hiperaktif çocukların anne-baba tutumları ile davranış şekilleri, akademik başarı arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmeyi amaçlayan ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. İlişkisel tarama modelleri ise iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim öğretim yılında öğrenim görmekte olan 3-7 yaş arası hiperaktif çocuklar ve aileleri oluşturmuştur. Örneklemine ise özel bir kurumda eğitim gören 3-7 yaş arası 100 hiperaktif çocuk ve aileleri oluşturmuştur. Araştırma da Ebeveyn Tutum Ölçeği, Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği, Wisc-r kullanılmıştır.

3.3.Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler toplanırken, anne baba tutumu ile ilgili bilgilerini belirleyebilmek için anne-baba tutum ölçeği kullanılmıştır. Çocukların davranışları ile ilgili bilgileri belirlemek için sosyal uyum ve beceri ölçeği kullanılmıştır. Akademik öğrenmeleri ile ilgili bilgileri belirlemek için okul ile sınıf başarısı belgeleri incelenmiştir.

3.3.1.Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Araştırmacılar tarafından 2-6 yaş arasında çocuklara sahip olan ebeveynlerin nasıl çocuk yetiştirdikleri, yetiştirirken nasıl davranıldığı, davranışları ve tepkileri ölçmek amacı ile geliştirilmiştir. Hazırlanan ölçek likert tarzındadır. Oluşturulan her madde davranış şekillerine göre olup, her bir davranış seçeneğinin karşısında ne kadar yapıldığını simgelemek amacı ile farklılaşan 5 seçenek vardır. Bunlar; Her zaman; Çoğunlukla; Bazen; Nadiren ve Hiçbir zaman şeklinde oluşturulmuştur. Maddelerin puanlanması her zaman 5, Hiçbir zaman ise 1 şeklinde olur. Seçeneğin en fazla puan alması ile bireyin hangi tutumu benimsediği ortaya çıkar. Bu çalışmada, Ebeveyn Tutum Ölçeğinin boyutları belirlenirken demokratik, otoriter, izin verici ebeveyn örüntüleri dikkate alınmıştır. Aşırı koruyuculuk boyutu da ölçeğe alınmıştır. Ölçekteki seçenekler oluşturulurken hem yurtdışında hem Türkiye de 12 ölçek gözden geçirilmiş ve örnek alınmıştır. Benzer ifadeler çıkarılmış, kabul edilecek veya edilmeyecek cümleler yargılar çıkarılmıştır. Ülkemize uyumlu hale getirilmiştir. Sadece çocuğun birey olduğunu kendisine ispatlamak amacı güden cümleler ile oluşturulmuştur. Sevgi sözcüğü kullanılmaktan kaçınılmıştır. Sebebi Türkiye'nin dışında sevgi anlayışı farklıdır, bu farklılık bahsedilen konularda değişiklik gösterir, aynı anlamı taşımaz ve geçerliliği olmaz. Bir başka tarafı da bu ölçeğin 3-6 yaş arası çocukları anlamak, yardımcı olmak adına yapıldığı için seçeneklerden bu gruba hitap etmeyen durumlar çıkarılmıştır. Mesela ders çalışma süreleri, çalışırken dikkat edilmesi, sıkılması gibi seçenekler.

3.3.2.Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği

Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği ilkokul dönemindeki çocukların öncesi için sosyal hayatlarında nasıl uyum gösterdikleri ve kendilerine ait becerilerini değerlendirmek amacıyla Işık tarafından geliştirilmiştir. Ölçekteki sosyal uyum 1. ve 17. Maddeler arasında ve sosyal uyumsuzluk ise 18. ve 25. Maddeler olmak üzere iki çeşit alt testten ve 25 maddeden oluşmaktadır. Bu alt testi, çocukların diğer kişiler ile iletişim kurma, başkaları ile arkadaşlık kurabilmeleri, kendilerini başkalarının yerine koyabilmek, diğer bireylerin duygularını anlamaya çalışabilmek, kendi hayatlarındaki

sorunlarını çözebilme, işbirliği yapma, duygu ve düşüncelerini rahatça açıklama, fikirlerini söyleyebilmek becerilerini ele alan 17 maddeden oluşmaktadır. Sosyal uyumsuzluk alt testinde ise, yaşlıları ve büyükleri ile kavga etme, konuşurken sözlerini kesme, etrafına zarar verme, yaşamından sürekli şikayet etme, öfke kontrol edememe becerilerini değerlendiren sekiz madde yer almaktadır. Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği anne-baba veya öğretmen tarafından doldurulmaktadır. Ölçeğin sosyal uyum alt testi; her zaman 3 puan, bazen 2 puan ve hiçbir zaman 1 puan ve sosyal uyumsuzluk alt testi; her zaman 1 puan, bazen 2 puan ve hiçbir zaman 3 puan olarak derecelendirilen üçlü likert tipi işaretlemeyi gerektirmektedir. Ölçeğin tüm maddeleri olumlu ifadelerden oluşmaktadır alınabilecek. Çocuğun uyumsuzluğunu gösteren şey sosyal uyumsuzluk alt testinden düşük puan almasıdır. Sosyal beceri puanı alt testlerden toplanan puanlar ile oluşur. Çocuğun sosyal hayatındaki uyumunun yüksek olduğunu görmek için sosyal uyum ölçeğine bakılır.

3.3.3 WISC-R

Bu araştırmada 1949 tarihinde Wechsler tarafından geliştirilen Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği Geliştirilmiş Formunun Gözden bir parçası olan WISC-R kullanılmıştır. WISC-R sözel ve performans düzeyini ölçmek üzere oluşturulan iki bölümden oluşmaktadır. Sözel bölüm; genel bilgi, yargılama, sayı dizisi, aritmetik, benzerlikler ve sözcük dağarcığından oluşmaktadır. Toplam 6 alt test vardır. Performans bölümünde labirentler, küpler ile desen, resim tamamlama, parça birleştirme, resim düzenleme ve şifre vardır. Bu test uygulanan kişinin zeka düzeyi hakkında bilgi verdiği için farklı zeka türlerini ölçmek adına 3 ayrı bölüm vardır; Genel zeka bölümü, Sözel zeka bölümü, Performans zeka bölümü. Kişinin zekası ile ilgili veriler veren alanlar standart puan olarak elde edilmektedir. Wechsler tarafından 1949 yılında geliştirilmiştir. 1974 yılında güncellemek amacı ile üzerinde çalışma yapılmıştır ve 1986 yılında Savaşır ve Şahin tarafından ülkemize uyarlanmıştır. Test 1639 kişilik bir uygulama grubuna yapılmıştır. Bunu sebebi testin ne kadar güvenilir olduğunu açığa çıkarmaktır. WISC-R'nin Türk kültürüne uyum sağlayabilecek mi diye yapılan güvenilirlik çalışmasında; sözel bölüm 0.97, performans bölüm için 0.93 olarak bulunmuştur. Bu değerler WISC-R'nin güvenilirliğinin fazlasıyla yüksek olduğunu göstermektedir (Savaşır,

1995). Bu araştırmaya katılan bütün hiperaktif çocukların ailelerine bu araştırmanın ne olduğu, testin araştırmadaki amacı, neden yapıldığı ayrıntıları ile anlatılmış ve çocukların ailelerinden onaylar alınmıştır. WISC-R sözel ve performans bölümlerinde yer alan alt testleriyle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

A) Sözel Bölüm Genel Bilgi: Bu bölüm 30 sorudan oluşmaktadır. Kolaydan başlayıp zora doğru devam eder. Testin uygulandığı çocuğun yaşına göre sorular kolaydan zora doğru okunur ve çocuğun cevaplaması beklenir. Bu bölümün, çocuğun öğrenilen genel kültürünün ne kadar fazla veya az olduğunu belirlemek ile konuşma becerisini ölçtüğü kabul edilir (Anastasia, 1988).

Muhakeme: Bu test kişinin çeşitli sosyal durumlarda ne yapması gerektiğini sorgulayan 17 sorudan oluşur. Her bir soru çocuğa yavaş yavaş okunur ve çocuktan soruyu cevaplaması istenir. Bu alt test, pratik bilgi, sosyal muhakeme, soyut düşünme, bilgilerini organize etme becerilerini ölçer (Murphy, Davidshoffer, 1994).

Aritmetik: Bu test 18 sorudan oluşmaktadır. İlk 15 soru çocuğa okunur, son 3 soru da yazılı olarak gösterilir ve yüksek sesle okuması istenir. Sorular kolaydan zora doğru ilerler. İstenilen aritmetik işlem basittir ve akıldan çözmesi istenir. Akıldan çözülmesi istendiği için çocuğa kağıt kalem verilmez ve sınırlı bir süre içinde yapması beklenir. Bu alt testin temel aritmetik bilgisini, soyut sayı kavramlar üzerinde akıl yürütebilme becerisi, sözel bellek kullanımı, dikkati yoğunlaştırma ve çeldiricilerden kurtulabilme becerisini ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988).

Benzerlikler: Bu test 17 sorudan oluşmaktadır. Somut kavramlardan soyut kavramlara doğru ilerler, iki kavramın hangi yönlerinden benzediğini sorar. Sorular teker teker okunur ve her okunan soruda iki kavramın hangi yönlerden benzediğinin cevabı beklenir. Bu alt test kavramsal ve mantıksal ilişki kurma becerisini ölçer (Murphy, Davidshoffer, 1994).

Sayı Dizisi: Bu test 2 aşamadan oluşur. Yapılması gereken sayıları kısa süreli hafızada tutulmasıdır. Sayı dizilerinden oluşur bu dizilerin uzunluğu gittikçe artar. Testi cevaplayan çocuğa ikili sayı dizisinden başlayıp dokuzlu sayı dizisine kadar giden maddeler söylenir. Çocuktan maddeyi birinci bölümde düzden cevaplaması ve ikinci bölümde de tersten tekrarlaması istenir. Bu alt testin kısa süreli belleğin kapasitesini,

dikkati ve bellekte anında çevirme becerisini ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988).

Sözcük Dağarcığı: Bu test 36 kelimededen oluşan bir kelime listesinden oluşmaktadır. Kelimeler somuttan soyuta doğru sıralanır. Her bir kelime sırayla deneğe okunur. Çocuktan her kelimenin ne anlama geldiğini açıklaması istenir. Alt testin sözcük bilgisini, dil gelişimini ve sözel akıcılık yeteneğini ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988). B)

Performans Bölüm Resim Tamamlama: Bu test 26 resimden oluşmaktadır. Bu resimlerin önemli kısımları eksiktir. Çocuktan bu eksik kısımları bulması beklenir. Alt testin çevresel uyarıcıları algılama kapasitesini, çevreye ve ayrıntılara duyulan ilginin düzeyini, görsel uyanıklığın gücünü ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988).

Resim Düzenleme: Bu test maddeden oluşmaktadır. Her madde için düzeni karışık olan resimler gösterilir ve çocuktan bu resimleri öykü anlatılacak biçime getirmesi beklenir. Bu alt test neden-sonuç ilişkilerini kavrayabilme ve sentez yapma yeteneğini, sosyal süreçleri tahmin, planlama gücü ve espri yeteneğini ölçmektedir (Anastasia, 1988).

Küplerle Desen: İkişer yüzleri beyaz, kırmızı ve kırmızı-beyaz boyanmış küplerden ve desen resimlerinden oluşan bir alt testtir. 11 maddeden oluşmuştur. Denekten küplerle, önlerine konan desenin aynısını, o madde için gereken sürede yapması istenir. Alt testin performans hızını, görsel algı-motor koordinasyon yeteneğini, sözel olmayan muhakeme becerisini, analitik düşünme yeteneğini, üç boyutlu 38 düşünebilme ve algısal örgütlenme kapasitesini ölçtüğü kabul edilmektedir (Palmer, 1983).

Parça Birleştirme: Parçalara ayrılmış şekillerin bulunduğu dört maddeden oluşmaktadır. Çocuktan her bir madde için gereken sürede parçaları birleştirmesi istenir. Alt testin parçadan bütüne gitme yeteneğini, algısal örgütlenme kapasitesini, algı hızını, deneme-yanılma yöntemini kullanma becerisini, üç boyutlu düşünebilme, iç görü ve sezgi gücünü ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988).

Şifre: Anahtar bir örnekte çocuğa sayı ve şekillerin altında yer alan işaretler gösterilir. Daha sonra alt sırada çocuğa bu sayı veya şekilleri altında işaretlerin olduğu bölüm boş bırakılarak sunulur ve çocukta boş yerlere uygun işaretleri anahtar örnekten bularak yerleştirmesi istenir. Bu alt testin, yeni bir görevi öğrenebilme kapasitesini, görsel algı-motor koordinasyon yeteneğini ölçtüğü kabul edilmektedir (Anastasia, 1988).

Labirentler: Kağıt üzerine çizilmiş giderek karmaşıklaşan labirentlerden oluşan 9 şekil bulunur. Çocuktan her bir şekil içinde labirentte çıkış yolunu, kalem kullanarak bulması beklenir. Zaman sınırlaması vardır. Bu alt testin görsel-motor koordinasyon, ince motor koordinasyon ve hızı ölçtüğü kabul edilmektedir (Wechsler, 1974).

3.3. İstatistik Veriler

Tablo 1: Örneklemin Demografik Verilere Göre Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	N	%
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	16	25,0
	Erkek	48	75,0
Çocuğun Yaşı	3	14	21,9
	5	20	31,3
	6	18	28,1
	7	12	18,8
Arkadaş İlişkileri	İyi	42	65,6
	Orta	22	34,4
Anne Yaşı	35 yaş ve altı	38	59,4
	36 yaş ve üzeri	26	40,6
Toplam		64	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan 16 kız çocuğu (%25) ve 48 erkek çocuğu (%75) vardır. Çocukların yaşa göre dağılımları 3 yaşında 14 çocuk (%21,9), 5 yaşında (%31,3) çocuk, 6 yaşında 18 çocuk (%28,1) ve 7 yaşında 12 çocuk (%18,8) şeklindedir. Arkadaşları ile ilişkileri iyi olan 42 çocuk (%65,6) ve orta olan 22 çocuk (%34,4) vardır. Annesinin yaşı 35 yaş ve altında olan 38 çocuk (%59,4) ve 36 yaş ve üzerinde olan 26 çocuk (%40,6) olmak üzere çalışma örneklemini toplamda 64 kişiden oluşmaktadır.

Tablo 2: Erkeklerde ETÖ ve SDU Ölçeği Alt Boyutları İçin Betimleyici İstatistiksel Tablo

Değişkenler	N	En Küçük Değeri	En Büyük Değeri	Ortalama	Standart Sapma
Wisc Puanı	64	79	124	102,63	15,166
ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puanı	64	17,00	67,00	56,72	9,734
ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puanı	64	12,00	36,00	19,25	5,785
ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puanı	64	19,00	31,00	24,72	3,539
ETÖ İzin Verici Tutum Toplam Puanı	64	15,00	34,00	23,66	3,819
SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puanı	64	12,00	23,00	16,50	3,034
SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puanı	64	7,00	12,00	9,97	1,414
SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puanı	64	5,00	9,00	7,25	1,099
SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puanı	64	4,00	9,00	7,66	1,394

Katılımcıların Wisc Puanı 79-124 puan aralığında ortalama=102,63±15,166 puan, ETÖ Demokratik Tutum Puanı 17-67 puan aralığında ortalama=56,72±9,734 puan, ETÖ Otoriter Tutum Puanı 12-36 puan aralığında ortalama=19,25±5,785 puan,, ETÖ Koruyucu Tutum Puanı 19-31 puan aralığında ortalama=24,72±3,539 puan, ETÖ İzin Verici Tutum Puanı 15-34 puan aralığında ortalama=23,66±3,819 puan, SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Puanı 12-23 puan aralığında ortalama=16,50±3,034 puan, SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Puanı 7-12 puan aralığında ortalama=9,97±1,414 puan, SDU Akranlarla Etkileşim Puanı 5-9 puan aralığında ortalama=7,25±1,099 puan ve SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Puanı 4-9 puan aralığında ortalama=7,66±1,394 puan bulunmuştur.

Tablo 3: ETÖ Alt Boyutlarının Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anne Yaşı	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puanı	35 yaş ve altı	38	54,95	11,306	-1,791	62	,078
	36 yaş ve üzeri	26	59,31	6,150			
ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puanı	35 yaş ve altı	38	20,58	6,412	2,487	61,792	,016
	36 yaş ve üzeri	26	17,31	4,106			
ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puanı	35 yaş ve altı	38	25,26	3,860	1,503	62	,138
	36 yaş ve üzeri	26	23,92	2,897			
ETÖ İzin Verici Tutum Toplam Puanı	35 yaş ve altı	38	24,26	4,297	1,555	62	,125
	36 yaş ve üzeri	26	22,77	2,833			

Yapılan çalışmada 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ Demokratik Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak bir farklılık yoktur; $t(62)=-1,791$; $p>0,05$.

35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ Otoriter Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(61,792)=2,487$; $p<0,05$. 35 yaş ve altında olan kişilerin ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puan ortalamaları 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ Koruyucu Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=1,503$; $p>0,05$.

35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ İzin Verici Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=1,555$; $p>0,05$.

Tablo 4: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Çocuğun Cinsiyeti	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puanı	Kız	16	56,75	5,99	,015	62	,988
	Erkek	48	56,71	10,75			
ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puanı	Kız	16	21,00	5,54	1,408	62	,164
	Erkek	48	18,67	5,80			
ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puanı	Kız	16	25,13	2,09	,703	49,047	,485
	Erkek	48	24,58	3,91			
ETÖ İzin Verici Tutum Toplam Puanı	Kız	16	23,25	4,37	-,488	62	,627
	Erkek	48	23,79	3,66			

Yapılan çalışmada çocuğu kız ya da erkek olan kişilerin ETÖ Demokratik Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=0,015$; $p>0,05$.

Çocuğu kız ya da erkek olan kişilerin ETÖ Otoriter Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=1,408$; $p>0,05$.

Çocuğu kız ya da erkek olan kişilerin ETÖ Koruyucu Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(49,047)=0,703$; $p>0,05$.

Çocuğu kız ya da erkek olan kişilerin ETÖ İzin Verici Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-0,488$; $p>0,05$.

Tablo 5: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anlaşma Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puanı	İyi	42	56,38	10,99	-,381	62	,705
	Orta	22	57,36	6,92			
ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puanı	İyi	42	18,67	5,48	-1,117	62	,268
	Orta	22	20,36	6,31			
ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puanı	İyi	42	24,29	3,09	-1,362	62	,178
	Orta	22	25,55	4,22			
ETÖ İzin Verici Tutum Toplam Puanı	İyi	42	23,14	3,98	-1,501	62	,138
	Orta	22	24,64	3,36			

Yapılan çalışmada çocuğu arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan kişilerin ETÖ Demokratik Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-0,381$; $p>0,05$.

Çocuğu arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan kişilerin ETÖ Otoriter Tutum ile ilgili toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-1,117$; $p>0,05$.

Çocuğu arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan kişilerin ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puan ile ilgili ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-1,362$; $p>0,05$.

Çocuğu arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan kişilerin ETÖ İzin Verici Tutum ile ilgili toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-1,501$; $p>0,05$.

Tablo 6: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Çocuğun Cinsiyeti	n	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puanı	Kız	16	18,38	2,73	3,034	62	,004
	Erkek	48	15,88	2,89			
SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puanı	Kız	16	10,38	1,26	1,335	62	,187
	Erkek	48	9,83	1,45			
SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puanı	Kız	16	7,63	,89	1,596	62	,116
	Erkek	48	7,13	1,14			
SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puanı	Kız	16	8,38	,89	3,140	43,088	,003
	Erkek	48	7,42	1,46			

Yapılan çalışmada kız ve erkek çocuklarının SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(62)=3,034$; $p<0,05$. Kız çocuklarının SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puan ortalamaları erkek çocuklarının SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Kız ve erkek çocuklarının SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=1,335$; $p>0,05$.

Kız ve erkek çocuklarının SDU Akranlarla Etkileşim ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=1,596$; $p>0,05$.

Kız ve erkek çocuklarının SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(43,088)=3,140$; $p>0,05$. Kız çocuklarının SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puan ortalamaları erkek çocuklarının SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Tablo 7: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anlaşma Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puanı	İyi	42	17,57	2,97	5,069	59,104	,000
	Orta	22	14,45	1,92			
SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puanı	İyi	42	10,38	1,27	3,498	62	,001
	Orta	22	9,18	1,37			
SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puanı	İyi	42	7,57	,86	3,514	62	,001
	Orta	22	6,64	1,26			
SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puanı	İyi	42	8,05	1,15	3,345	62	,001
	Orta	22	6,91	1,54			

Yapılan çalışmada arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(59,104)=5,069$; $p<0,05$. Arkadaşları ile iyi anlaşılan çocukların SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puan ortalamaları, arkadaşları ile orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(62)=3,498$; $p<0,05$. Arkadaşları ile iyi anlaşılan çocukların SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puan ortalamaları, arkadaşları ile orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Akranlarla Etkileşim ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(62)=3,514$; $p<0,05$. Arkadaşları ile iyi anlaşılan çocukların SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puan ortalamaları, arkadaşları ile orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; vardır; $t(62)=3,345$; $p<0,05$. Arkadaşları ile iyi anlaşılan çocukların SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puan ortalamaları, arkadaşları ile orta

düzeyde anlaşılan çocukların SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Tablo 8: SDU Alt Boyutlarının Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anne Yaşı	n	Ortalama	Standart Sapma	t	Serbestlik Derecesi	p
SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puanı	35yaş ve altı	38	16,42	3,31	-,250	62	,804
	36yaş ve üzeri	26	16,62	2,64			
SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puanı	35yaş ve altı	38	9,95	1,63	-,157	61,886	,876
	36yaş ve üzeri	26	10,00	1,06			
SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puanı	35yaş ve altı	38	7,32	1,19	,599	60,030	,551
	36yaş ve üzeri	26	7,15	,97			
SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puanı	35yaş ve altı	38	7,79	1,38	,923	62	,359
	36yaş ve üzeri	26	7,46	1,42			

Yapılan çalışmada annesi 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan çocukların SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-0,250$; $p>0,05$.

Annesi 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan çocukların SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(61,886)=-0,157$; $p>0,05$.

Annesi 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan çocukların SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(60,030)=0,599$; $p>0,05$.

Annesi 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan çocukların SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=0,923$; $p>0,05$.

Tablo 9: Wisc Toplam Puanı Anne Yaşı Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anne Yaşı	n	Ortalama	Standart Sapma	T	Serbestlik Derecesi	p
Wisc Toplam Puanı	35yaş ve altı	38	98,95	15,10	-2,435	62	,018
	36yaş ve üzeri	26	108,00	13,84			

Yapılan çalışmada annesi 35 yaş ve altında , 36 yaş ve üzerinde olan çocukların Wisc ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $t(62)=-2,453$; $p<0,05$. Anne yaşı üzerinde olan çocukların Wisc Toplam Puan ortalamaları, anne yaşı 35 yaş ve altında olan çocukların Wisc Toplam Puan ortalamalarından yüksektir.

Tablo 10: Wisc Toplam Puanı Çocuğun Cinsiyeti Değişkeni için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Çocuğun Cinsiyeti	n	Ortalama	Standart Sapma	T	Serbestlik Derecesi	p
Wisc Toplam Puanı	Kız	16	99,75	14,309	-,874	62	,386
	Erkek	48	103,58	15,467			

Yapılan çalışmada kız ve erkek çocuklarının Wisc ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $t(62)=-0,874$; $p>0,05$.

Tablo 11: Wisc Toplam Puanı Çocuğun Arkadaşları İle Anlaşma Durumu Değişkeni Kategorileri için t-Testi Analizi Karşılaştırma Sonuçları

	Anlaşma Durumu	n	Ortalama	Standart Sapma	T	Serbestlik Derecesi	p
Wisc Toplam Puanı	İyi	42	104,57	15,638	1,430	62	,158
	Orta	22	98,91	13,804			

Yapılan çalışmada çocuğu arkadaşları ile iyi ya da orta düzeyde anlaşılan kişilerin Wisc Toplam Puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur; $t(62)=1,430$; $p>0,05$.

Tablo 12: ETÖ Alt Boyutlarının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi

	Çocuğun Yaşı	n	Ortalama	Standart Sapma	F	p
ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puanı	3	14	59,14	6,48	2,395	,077
	5	20	59,40	5,43		
	6	18	55,67	8,39		
	7	12	51,00	16,59		
	Toplam	64	56,72	9,73		
ETÖ Otoriter Tutum Toplam Puanı	3	14	20,43	6,58	1,257	,297
	5	20	17,40	4,16		
	6	18	19,22	5,24		
	7	12	21,00	7,53		
	Toplam	64	19,25	5,78		
ETÖ Koruyucu Tutum Toplam Puanı	3	14	25,57	4,43	1,979	,127
	5	20	24,40	3,25		
	6	18	25,67	2,06		
	7	12	22,83	4,15		
	Toplam	64	24,72	3,54		
ETÖ İzin Verici Tutum Toplam Puanı	3	14	24,00	4,22	1,569	,206
	5	20	22,30	3,18		
	6	18	23,89	2,68		
	7	12	25,17	5,27		
	Toplam	64	23,66	3,82		

Yapılan araştırmada çocuğun yaşı değişkeni ile ETÖ Demokratik Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=2,395$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile ETÖ Otoriter Tutum ile ilgili toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,257$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile ETÖ Koruyucu Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,979$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile ETÖ İzin Verici Tutum ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,569$; $p>0,05$.

Tablo 13: SDU Alt Boyutlarının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi

	Çocuğun Yaşı	n	Ortalama	Standart Sapma	F	p
SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri Toplam Puanı	3	14	16,57	2,77	1,249	,300
	5	20	16,40	3,79		
	6	18	15,67	2,06		
	7	12	17,83	3,04		
	Toplam	64	16,50	3,03		
SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki Toplam Puanı	3	14	10,43	1,34	1,292	,285
	5	20	9,70	1,53		
	6	18	9,67	1,37		
	7	12	10,33	1,30		
	Toplam	64	9,97	1,41		
SDU Akranlarla Etkileşim Toplam Puanı	3	14	7,14	1,51	1,421	,246
	5	20	6,90	,97		
	6	18	7,56	,86		
	7	12	7,50	1,00		
	Toplam	64	7,25	1,10		
SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım Toplam Puanı	3	14	8,14	,86	1,105	,354
	5	20	7,30	1,45		
	6	18	7,78	1,44		
	7	12	7,50	1,68		
	Toplam	64	7,66	1,39		

Yapılan araştırmada çocuğun yaşı değişkeni SDU Sosyal Yaşam Gereklilikleri ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,249$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile SDU Sosyal Duruma Uygun Tepki ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,292$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile SDU Akranlarla Etkileşim ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,421$; $p>0,05$.

Çocuğun yaşı değişkeni ile ETÖ SDU Sosyal Çevreye Olumlu Yaklaşım ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık yoktur; $F(3,60)=1,105$; $p>0,05$.

Tablo 14: Wisc Toplam Puanının Çocuğun Yaşı Değişkeni Açısından Tek Yönlü Varyans Analizi

	Çocuğun Yaşı	n	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Wisc Toplam Puanı	3	14	106,86	7,95	2,779	,049
	5	20	99,60	18,08		
	6	18	97,22	16,51		
	7	12	110,83	9,81		
	Toplam	64	102,63	15,17		

Yapılan araştırmada çocuğun yaşı değişkeni Wisc ile ilgili alınan toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak farklılık vardır; $F(3,60)=2,779$; $p<0,05$. 7 yaşında olan çocukların Wisc toplam puan ortalamaları 5 ve 6 yaşında olan çocukların Wisc toplam puan ortalamalarından farklıdır. 6 yaşında olan çocukların Wisc toplam puan ortalamaları en düşük ve 7 yaşında olan çocukların Wisc toplam puan ortalamaları en yüksektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Yapılan çalışmada hiperaktif çocukların akademik öğrenmeleri ve davranışlarının ebeveyn tutumları ile ilişkisi araştırıldı. Cinsiyete, akademik duruma ve sosyal uyuma, anne yaşlarına bakıldı. Değişkenlerin durumu nasıl etkilediği önemsendi. Yapılan çalışmada 35 yaş ve altında ve 36 yaş ve üzerinde olan kişilerin ETÖ Demokratik Tutum Toplam Puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ulaşıldı. Annenin yaşı gösterdiği tutumu etkilemiyor. Anne hangi yaşta olursa olsun gösterdiği tepkiler davranışları onun kişiliği ile ilgili olduğundan tutumlarını etkilemiyor.

Hiperaktif çocukların cinsiyeti onların sosyal uyumunu etkilemektedir. Kız çocukları erkek çocuklarına göre daha çok sosyal uyum içerisinde olmaktadır. Yeni arkadaş edinme, tanışma, kendini rahat ifade edebilme erkek çocuklarına göre kız çocuklarında daha kuvvetlidir.

Diğer tutumlara göre demokratik ve dinleyici ebeveyn tutumu daha çok etkili olmaktadır. Çocukların istediği güven ve kendilerini dinletebilmek, sorunlarına rahatça ve isteyerek, önemseyerek çözüm bulunması onların mutlu ve başarılı bir çocuk olmaları için istedikleri durumdur. Bu gerçek ne yazık ki her ailede görülmemektedir. Hiperaktif çocuk kaygılı çocuk demektir. Bu durumda böyle çocuklara kaygılarını daha aza indirmeleri için elimizden geleni yapılması gerekmektedir. Yani daha anlayışlı, daha çok dinleyici, daha çok güven veren, daha çok destek olan ama özgüvenini oynatmayan bir ebeveyn tutumu çocuk gelişimi için en sağlıklıdır. İlgisiz kayıtsız tutum gösteren anne ve baba, çocuğa istenilen önemi verememektedir. Çocuk kendini en fazla göstermeye çalışan yaş grubudur. Çünkü hayata başlaması büyük önem taşır. Aşırı baskıcı veya aşırı otoriter anne ve baba, çocuğun isteklerini, onun birey olduğunun umursamaması durumunu gösterirler. Sosyal ortamında çocuğun daha arka planda yaşamak istemesine sebep olur. Bu durum bazen de tam tersi olarak anne ve babayı örnek alarak arkadaşlarına daha baskıcı onları önemsemeyen biri haline getirir.

SONUÇ

Araştırmanın sonucuna ulaşmak için çalışılan çocukların Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeği ne ait sonuçlar incelendiği zaman ebeveyn tutumlarının farklı olduğu çocukların eğitim öncesinden sonuna kadar sosyal uyum ve beceri konusunda büyük farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Farklı tutumların onların büyümesinde büyük oranda etkili olduğu görülmüştür. Çünkü ebeveyn yani anne-baba çocukların hayatlarında en çok iletişim kurdukları kişilerdir. Öğrenme ve büyüme anne-baba tarafından olur. Tutumlar değiştikçe çocuğun davranışları, öğrenmeleri, neye nasıl tepki vermesi, olayları ne yönde algılaması, ileriki hayatında özgüven ve ne istediğini bilen bir birey olması adına en önemli durumdur. Yapılan araştırmalar, anne babalarının ilgisiz, kararsız ve otoriter tutum içinde olmalarının çocukların daha çok psikolojik belirti göstermelerine, kendilerini tanımalarına ve özgüven eksikliği olmasına, farkında olmadıkları güçlerini geliştirmemelerine, kendilerini yalnız hissetmelerini, dışlanmış gibi tek başına görmelerine sebep olacaklarını göstermektedir.

Hiperaktif çocukların öğrenmeleri daha çok harekete dayalıdır. Yapılan dikkat çalışmalarında masa başı sürelerini kısıtlı kullanmaları ve çabuk sıkılmaları görülmüştür. Kendilerini çalışmaya vermek, istene çalışma sonuna kadar sadık kalmak, aynı performansı sonuna kadar gösterememek gibi durumları sergilemektedirler. Okuldaki öğretmenler ile konuşulduğunda da çocukların aynı süreçleri okulda da gösterdikleri öğrenilmiştir. Bu süreçte ebeveyne çok görev düşmektedir. Çünkü çocuğun bu hareket halinin evdeki yaşananlardan, anne-babasının yaklaşımından fazlasıyla ilgisi vardır. Farkında olan ebeveyn de çocuğun öğretmenine ve girdiği her sosyal ortamdaki lidere mutlaka söylemesi gereken, uyarması gereken durumları benimsemiş olması tamamen başarı getirir. Hiperaktif çocuklara has öğrenme şekilleri ile eğitimin verilmesi o çocukların başarısını etkilemektedir. Dikkat öğrenme için en gerekli durumdur. Bu yüzden hiperaktif çocukların öğrenme şekilleri önemlidir.

Araştırma sürecinde birçok ebeveyn tutumu araştırılmıştır. Her ailenin farklı yaklaşımları olmaktadır. Bu durum eğitimden, kültürden, öğrenilmiş bilgilerden, anne-babanın arasındaki ilişkiden gibi birçok sebepten etkilenmektedir.

Ebeveynlerin yaşı, hiperaktif çocukların öğrenmelerini ve davranışlarını etkilememektedir. Sergiledikleri tutum çocuk sahibi olduklarından itibaren benimsedikleri tutumlardır. Kişinin yapısı sergilediği tutumu fazlasıyla etkilediği için yaş ne olursa olsun yapı değişmesi zor durum olduğundan etkisi fazla görülmemiştir. Çocukların kız ya da erkek olması ebeveyn tutumlarına karşı farklı algı sergilemelerine sebep değil. Hiperaktif olan kız çocuğa da erkek çocuğuna da aynı davranıldığında farklı tepkiler pek görülmemiştir. Sadece anne ve babaya olan düşkünlükleri biraz etkilemektedir ama bu durum duygusallık alanına girdiğinden araştırma dışında tutulmuştur.

Sonuç olarak araştırmada ebeveyn tutumlarının birçok etkenlerden dolayı farklılık gösterdiğine kavuşulmuştur. Hiperaktif çocukların öğrenmelerine, akademik gelişimlerine onlara yaklaşım tutumun, öğretme tarzlarının tamamen etkilediği görülmüştür. Hiperaktif çocukların akademik gelişimleri, davranışlarındaki gelişimlerinin büyük sebebi ebeveyn tutumları olduğu birçok örnek ile görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Akgün, G. M., Tufan, E., Yurteri, N., ve Erdoğan, A. (2011). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Genetik Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 15-48.
- Amerikan Psikiyatri Birliği: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, 4.Baskı, Çev. E. Köroğlu, Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 1994.
- Aydın, H., Diler, R. S., Yurdagül, E., Uğuz, Ş., ve Şeydaoğlu, G. (2006). DEHB Tanılı Çocukların Ebeveynlerinde DEHB Oranı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 9(2), 70-74.
- Bataç Bilgeç, S, 6-12 Yaş Arası Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Annelerinin Baş Etme Tutumları, Depresyon, Anksiyete Düzeyleri Ve Erişin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Açısından İncelenmesi/ Doktora Tezi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof.Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, 2012.
- Biederman J, Faraone SV, Taylor A, Sienna M, Williamson S, Fine C. (1998). Diagnostic continuity between child and adolescent ADHD: Findings from a longitudinal clinical sample. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 37, 305-313.
- Biederman J, Milberger S, Faraone SV, Kiely K, Guite J, Mick E, Ablon S, Warburton R, Reed E. (1995). Family environment risk factors for attention-deficit hyperactivity disorder: A test of Rutter's indicators of adversity. *Arch Gen Psychiatry*; 52, 464-470.
- Doğangün, B., ve Yavuz, M. (2011). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Türk Pediatri Arşivi*, 46(11), 25-28.
- Doğaroğlu, T. K. (2013). Türkiye’de Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu İle İlgili Çalışmaların Yürütüldüğü Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Journal Of Computer And Education Research*, 1(2), 90-112.

- DuPaul, G. J., ve Stoner, G. (2014). *ADHD In The Schools: Assessment And Intervention Strategies* (3. Baskı). New York, NY: Guilford Press.
- Erdoğan-Bakar, E., Soysal, A. Ş., Kiriş, N., Şahin, A., ve Karakaş, S. (2005). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Değerlendirilmesinde Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği Geliştirilmiş Formunun Yeri. *Klinik Psikiyatri*, 8(1), 5-17.
- Güçlü, O., ve Erkıran, M. (2004). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Konmuş Çocukların Ebeveynlerinde Psikiyatrik Yüklülük. *Klinik Psikiyatri*, 7, 32-41.
- Güçlü, O., ve Erkıran, M. (2005). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Tanısı Alan Çocukların Ebeveynlerinde Kişilik Bozuklukları. *Klinik Psikiyatri*, 8, 18-23.
- Kanay, A. ve Girli, A. (2008). Dikkat Eksikliği Ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan 9-13 Yaş Grubu İlköğretim Öğrencilerinin Uyumsal Davranışları, Benlik Kavramı Ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 184-191.
- Kayaalp, L. (2008). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, 62, 147-152.
- Kiriş, N., ve Karakaş, S. (2004). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Zekâ Testlerinden ve İlgili Diğer Nöropsikolojik Araçlardan Yordanabilirliği. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7(3), 139-152.
- Öncü, B., ve Şenol, S. (2002). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Etiyolojisi: Bütüncül Yaklaşım. *Klinik Psikiyatri*, 5, 111-119.
- Öztop, D. B., Deniz, E., ve Mıstık, S. (2009). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 12(4), 207-212.
- Öztürk, M., Sayar, K., Tüzün, Ü., ve Kandil, S. T. (2000). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunda Metilfenidat Ve Benlik Saygısı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 10(3), 139-143.

- Polanczyk, G., De Lima, M. S., Horta, B. L., Biederman, J., Ve Rohde, L. A. (2007). The Worldwide Prevalence Of ADHD: A Systematic Review And Metaregression Analysis. *The American Journal Of Psychiatry*, 164(6), 942-948.
- Özkan, Ş. (2008). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Tedavi Yöntemleri. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 1, 73-79.
- Aydın, O. (2001). Tutumlar. (Editör: Enver Özkalp). Davranış Bilimlerine Giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Bulut, I. (1990). Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara: Özgüzelış Matbaası, 6-8.
- Çalışkan, Ö., ve Özbay, F. (2015). 12-14 Yaş Aralığındaki İlköğretim Öğrencilerinde Teknoloji Kullanımı Eksenli Yabancılaşma Ve Anne Baba Tutumları: Düzce İli Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 441-458.
- Çapulcuoğlu, U., ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci Tükenmişliğini Yordamada Stresle Başaçıkma, Sınav Kaygısı, Akademik Yetkinlik ve Anne-Baba Tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 201-218.
- Dönmezer, İ. (1999). Ailede İletişim ve Etkileşim. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Eksi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erkan, Z., Güçray, S., ve Sabahattin, Ç. A. M. (2002). Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları Ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(10), 64-75.
- Freedman, J.L., Sears. D.O., Carlsmith, J.M. (2003). Sosyal Psikoloji. (Çeviren: Ali Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gander, J. M. Ve H. W. Gardiner (2004). Çocuk Ve Ergen Gelişimi (Besinci Baskı). Çeviren: Bekir Onur, İmge Yayınevi, Ankara.

- Geçtan, E. (1988). Çağdaş Yasam Ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Goleman, D. (1998). Duygusal Zeka. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Güenalp, A. (2007). Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi (Aksaray İli Örneği), Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güngör, H. (2014). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Televizyon İzleme Alışkanlıkları Ve Anne Baba Tutumları. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(28), 199-216.
- Güngörmüş, O. (1989). Okul Öncesi Dönemde Baba Çocuk İlişkinin Çocuğun Gelişimine Etkisi. Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırılması Semineri
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). İnsan Ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş. İstanbul: Evrim Basım Yayım.
- Kaya, M., (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik Ve Benlik Gelişimindeki Rolü. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(9), 193-204.
- Kırkincioglu, M. (2003).Çocuk Ruh Sağlığı. Ya-Pa Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2005). Almanya'daki Üçüncü Kuşak Türk Gençlerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Dergisi, 21(21), 169-182.
- Morgan, Clifford T. (1989). Psikolojiye Giriş Ders Kitabı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- Ogelman, H.G., Önder, A., Seçer, Z. ve Erten, H. (2013). Anne Tutumlarının 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerini Ve Okula Uyumlarını Yordayıcı Etkisi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, 142-152.

- Öğretir, A. D. (1999). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeyde Altı Yas Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Ve Ev Ekonomisi Eğitimi Anabilim Dalı.
- Özbey, Ç. (2004). Çocuk Sorunlarına Yapıcı Çözümler, İnkılap Kitabevi.
- Özyürek, A., ve Şahin, F. T. (2005). 5 Ve 6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Ebeveynlerin Tutumlarının İncelenmesi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 19-34.
- Palut, B. (2008). Düşünme Stilleri Ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, (24), 1-11
- Plotnik, R. (2009). Psikoloji'ye Giriş. (Çeviren: Tamer Geniş). İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Sanlı, D. (2007). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik Algılarının Anne Baba Tutumları Ve Bazı Faktörlerle İlişkisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(1), 1-19.
- Tuzgöl, M. (1998). Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yavuzer, H. (1995a). Yaygın Anne-Baba Tutumları. Ana-Baba Okulu (Besinci Basım), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1995b). Ana-Baba Ve Çocuk (Sekizinci Baskı) . Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2001). Ana-Baba Ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (1989). Anne-Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerine Etkisine İlişkin Bir Araştırm. Ya-Pa 6. Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul.

Yılmaz, M. T. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları (Self-Compassion) İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilimler Bilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Konya.

ÖZGEÇMİŞ

20.05.1988 tarihinde İstanbul da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi İstanbul, Abdullah Türkoğlu ilköğretim okulunda tamamladım. Lise eğitimimi İstanbul, Kadıköy de ki Mehmet Bayazıd lisesinde tamamladım. Ardından, 2007 yılında Beykent Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümüne başladım . 2015 yılında Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde başladığım Klinik Psikoloji alanındaki tezli yüksek lisans öğrenimime devam ediyorum.

Aslı DAĞCI